

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II
N-rii
23 și 24

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici,
G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, N. Ghiulea și Ion Clopoșel

Număr
dublu
Lei 20

CLUJ, DUMINECĂ 7 ȘI 14 Iunie 1925

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE: Ziaristii români în Cehoslovacia . . . Ion Clopoșel
Estetică socială . . . Gh. Neculcea
Câteva cuvinte despre mișcarea feministă . . . Dorina dr. Zileriu
- UNITATEA NAȚIONALĂ: Material privitor la istoria renașterii Basarabiei . . . Onisifor Ghibu
- POLITICA EXTERNĂ: Diplomație veche, diplomație nouă . . . Nic. Tolu
- ACTUALITĂȚI: Astra . . . G. Bogdan-Duică
Ziua eroilor . . . Al. Ciura
Relațiile culturale Româno-Italienne . . . A. Buteanu
Astra în Basarabia . . .
Anchete sociografice . . . H. Trandafir
- PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Aurul munților noștri . . . V. Lațiu
- DISCUȚII LITERARE: Gh. Drouhet: Vasile Alecsandri și scriitorii francezi . . . G. Bogdan-Duică
Rolul femeii cehoslovace în literatură . . . I. H. Flajșhansova
Din vieța păstorilor ardeleni în Principatele române lărași Ardeal (sfârșit) . . . Șt. Meteș
N. Drăganu
- SĂNĂTATEA PUBLICĂ: Vizitatori români la Karlsbad . . . Dr Gr. Graur
Curioasă notiță medicală . . . G. Bogdan-Duică
- PROBLEME ECONOMICE: Săptămâna economică financiară: Noul tarif vamal. — Statul și Banca Națională. — Caillaux — Vinilă Brătianu. — Agricultura. — Nouii pensionari. — Repaosul dominical. — Comercializările.
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Congresul „Ligii Culturale” — Cărți, reviste, ziare, (Buletinul soc. autorilor dramatici români, — Gândirea, — Revista Moldovei, — Năzuința, — Freamătul) . . . B. & B.
- CRONICI DIVERSE: *In ajutorul școalelor din Cluj. — Eminescu despre Blăjeni. — Asupra excursiei ziaristilor în Cehoslovacia — Un rezultat practic profesional — „Bolșevicia” — Redacționale. — Bibliografie.*

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8
Abonamente: pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupăș. Onisifor Ghiбу, N. Ghiulea și Ion Clopoșel.

Colaboratori: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, A. P. Bănuț, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, O. Boitoș, I. Breazu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăianu, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Duma, A. Esca, Mircea Florian, I. Flueraș, Vladimir Ghidionescu, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Danil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jinga, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Mehedinți, Ștefan Meteș, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, dr. Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclișanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, dr. Cornel Radu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, dr. Dom. Stanca, Fl. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudeșeanu, inginer Șuluțiu, Gavril Todică, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezitanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: dr. Gh. Rusu și Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pael Grecu, redacția „Cartea Satelor”
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Carei-mari: prof. Ghergariu

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Bârlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime) pr. I. Rafiroiu
Săliște: prof. Alex. Iosif

În București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.

În Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

În Roma: N. Buta.

CĂRȚI NOU

apărat în editură Cartea Românească:

Adam și Eva Romanul celor șapte vieți de Liviu Rebreanu. Lei 80.

Cunoștințe Folositoare seria A No. 25. Din Istoricul electricității de Stelian C. Ionescu. Lei 4.

În vâltoare nuvele de Al. Vlahuță. Lei 35. Dante, Divina Comedie, Traducere de G. Coșbuc. Infernul comentat de Ramiro Ortiz. Lei 250.

Cunoștințe Folositoare Seria B. Nr. 39. Ingrășarea Pământului de Dr. I. M. Dobrescu Prof. la Academia Agricolă, Cluj prețul Lei 4

Cunoștințe Folositoare, Seria A. Nr. 26. Mercur și Venus de C. E. Neguța prețul Lei 4.

Cunoștințe Folositoare Seria B. Nr. 42. Sfaturi practice de Ing. Dr. A. Schorr Profesor la Școala de Arte și Meserii, Brașov prețul Lei 4.

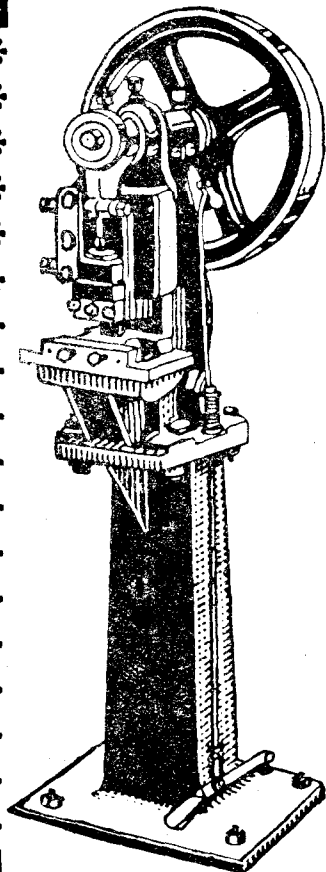
Sfânta Scriptură pentru popor de I. Popescu-Băjenaru. Lei 45.

Biblioteca Minerva Nr. 19. Pentru părinți și copii. Pagini Alese de morală și educație de L. M. Guyan. Lei 5.

Schmoll-Pasta

e cea mai bună cremă de ghețe

Brașov, Strada Lungă No. 59.

„ASTRA“

Prima Fabrică Rom. de Vagoane și Motoare S. A.

Presă cu excentric

Pentru lucrări de presat, tras, sfântuit, găurit, tăiat. Excentricitatea până la 30 mm Presiunea maximă: 3000 Kg. Se pot prelucra tablele de fer de 0,5—4 mm. grosime și de 2j—170 mm. diametru.

Prețuri reduse!

Livrabile prompt din depozit!

Pentru oferte a se adresa Direcțiunei Generale:

**BUCUREȘTI, STRADA LASCAR CATARGIU No 11.
SAU DIRECȚINII UZINELOR DIN ARAD**

Adr. telegr.: Vagonastra București   Scrisori) București Căsuța Poșt 136.
Vagonastra Arad   Arad Calea Aurel Vlaicu.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACTIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CLUJ, DUMINECĂ 7 și 14 Iunie 1925

Anul II N-rii 23 și 24
NUMĂRUL: LEI 20

ZIARIȘTII ROMÂNI ÎN CEHOSLOVACIA

Ne-am bucurat, în calitatea noastră de reprezentanți oficiali ai statului român, de o primire foarte călduroasă în Cehoslovacia. Primirea se adresa intereselor permanente ale celor două state vecine, chemate să se razime una pe alta în întemeierea lumii celei noi născute din frământările uriașe ale ultimului timp. Pentruca să te poți sprijini pe cineva trebuie să-l cunoști, cu părțile bune și slabe. Mănuitorii condeiului sunt expresiunea fidelă a unei opinii publice și cu darul lor de pătrundere se pun mai repede în cunoștință de cauză decât alți excursionsiști de ocazie. În urmă pot să schițeze modalități de colaborare eficace.

Grație unui întinerar bine întocmit, timp de două săptămâni ni-a fost dat să putem parcurge o distanță remarcabilă, să ne oprim în centrele cele mai importante ale vieții industriale și culturale și să admirăm frumusețile sălbatice ale pământului cehoslovac. Hărnicia omenească s'a străduit să creeze aici opere cari să întrecă în monumentalitate pe cele ale naturii. Witkovic, Skoda, Moser, Radium și un șir nesfârșit de alte stabilimente metalurgice, fabrici de textile, pie-lărie, sticlărie, porțelan, ș. a. sunt alături de grandioșii munți Tatra și grotlele de stalactite și stalactite dela Macocha, minunile Cehoslovaciei.

Întâiu de toate ținem să arătăm că autoritățile cehoslovace ne-au făcut, în întreg parcursul drumului manifestațiuni cari au mai mult decât o valoare de o clipă: ele tradau o concepție sistematică a politicii statului cehoslovac de a avea în România un aliat credincios și de a închege Mica Antantă într-o formidabilă putere politică a timpului. Prefectul Sekaci dela Tatra, primarul Fischer dela Olomouc și alte multe personalități politice au

rostit discursuri mari de concepție și convingere sinceră. Dela Kosice până la Jachimov reprezentanții oficiali ai republicii au desfășurat cu aceeași unitate și înțelegere necesitatea legăturilor cât mai vii între statele noastre. Simțai cum dela cel dintâi cetățean, președintele Masaryk, până la cel din urmă primar de sat, sufletele tuturor erau imbibate de aceleași idealuri politice. O conștiință cetățască unică îi anima pe toți. Am făcut cunoștința unei democrații reale în care simțul de răspundere este foarte dezvoltat. Altfel ar fi de neexplicat acordul perfect între cei de sus și cei de jos pe chestiile vitale ale vieții publice.

Am constatat apoi că infinita sursă de energie și bogăție a Cehoslovaciei este industria sa. Nesfârșite uzine, dintre cele mai variate, sunt în plină activitate. Dealtefel 70% din industria fostei monarhii a revenit Cehoslovaciei. Cam 34% din populație este ocupată în industrie. La Witkovic lucrează 35 mii, iar la Skoda 18 mii muncitori.

Instalațiunile cari fabricau muniții în timpul războiului, astăzi sunt adaptate pentru necesitățile păcii. Jugoslavia, Bulgaria, România, Sovietele au comenzi în fabricile de fier cehoslovace. În fabricile de textile din Brno, peste 40 la număr, se lucrează pentru firme engleze. Exportul este bine dirigit. Capitalul strein caută plasamente aici. Uzinele Skoda sunt în mâni franceze (52% din 200 milioane coroane).

Piața internă fiind suprasaturată, ne putem imagina, cât de intensificată este aici cultura ogoarelor. Fara pare o imensă grădină unde se lucrează ultimul petec de pământ. Mașinile agricole stau la îndemâna tuturor. Câmpurile imense de fertile ale Moraviei și Boemiei asigură o prosperitate puțin obiș-

nuită aiurea populației dela țară, foarte deasă de altfel: sunt și 200 locuitori pe un kilometru patrat (media populației din Cehoslovacia: 97 pro 1 km.)

Ne-a surprins pe chipurile tuturor: cărturari, muncitori de fabrică și țărani, o sănătate robustă. Un popor care are disciplina muncii, se hrănește bine, duce un trai igienic și este obișnuit cu sporturile în aer liber. Dacă femeile nu excelează în frumusețe și scliviseală, ele au totuș un farmec natural în fața lor sănătoasă și arsă de soare.

Pretutindeni muncă sistematică, seriozitate, organizare, conștiință civică. O democrație avansată ce poate rivaliza cu cele mai bătrâne din Europa.

Abia când ești în Praga îți dai cu adevărat seama de marile resurse materiale și culturale ale Cehoslovaciei. Am crezut că este vorba de o capitală pe jumătate germanizată. Abia de se mai văd urme de dominație austriacă. Cele trei secole de asupraire habsburgică n'au fost în stare să mineze vitalitatea poporului ceh, dimpotrivă l-au îndârjit în rezistența sa creatoare de tot felul de instituțiuni economice. Praga este una din marile capitale europene. prin splendoarea civilizației sale pe ambele maluri ale Vltavei.

Capitala atrage un mare număr de vizitatori streini mai ales dela 1920 încoace de când a organizat târgurile de mostre internaționale de câte două ori pe an. Pavilioanele din parcul Stromovka fac mărturia puterii de producție industrială a Cehoslovaciei și pot coprinde până la 2500 expozanți.

Praga unește vechiul cu modernul, bogăția economică cu bogăția artistică. Observăm o râvnă generală de a desgroa vechile comori de artă, în castelul Hradcany devenit reședință a președintelui, ca și a-

ierea. Palatul Wallenstein și Belvedere ne vorbesc despre arta de altă dată. Pentru reconstituirea trecutului, cehii atât de moderni sunt gata a face sacrificii. Li interesează munca antecesorilor lor, dar nu se sperie a traduce în realități de Stat cele mai avansate principii umanitare menite a spori civilizația țării lor.

Ni-au eșit în cale, în afară de persoanele oficiale oameni foarte atașați nouă. Ne creștea inima de bucurie. Nu este puțin lucru să întâlnești, destul de des, pe câte cineva care să ne cunoască bine și să știe prețui calitățile poporului român. Noi avem ceva foarte atrăgător pentru străinătate: o bunătate firească, o deșteptăciune naturală și un imens câmp ce așteaptă a fi format în laborator pentru a pune în valoare bogățiile infinite ale sufletului și solului nostru. Ne lipsește priceperea organizației și ea poate să ne vină și dela cehoslovaci. Nu vom uita pe abatele Zavoral, pe ziaristii cari fuseseră la noi în frunte cu Svihovski din Praga, Zamykal din Olomouc, Husek, pe d-na Huskova din Bratislava, d-ra Pitlickova, pe profesorul Iarnik din Brno și pe alți mulți prieteni cari ne-au făcut dovezi eclatante că ne pricep, ne stimează și se declară gata să militeze pentru o alianță cât mai strânsă între țările noastre.

Dintre lucrurile cari ne-au bătut la ochi în mod deosebit este sistemul cooperativ practicat acolo. În comuna Prikazy am admirat casa culturală, economia de vite și o brutărie centrală a satului (câtă economie de timp pentru gospodari!). Instituțiile trainice se fac de către colectivități de oameni, de către asociațiuni. Prikazy este exemplul elocvent al forței ce o poate reprezenta colaborarea cetățenilor. Apoi uzina fabrică de bere Pilsen nu este proprietatea unui singur om, nici a unei societăți anonime, ci averea unui număr însemnat de familii ale orașului; în anii aceștia după o cotă de proprietate s'a împărțit un dividend de 35.000 coroane; cota este nelustrabilă.

Bărbații de stat ai Cehoslovaciei au dovedit o capacitate de creațiune cum rar se găsește aiurea: întemeiați pe o largă încredere a maselor populare, guvernării au fost în stare să găsească soluțiunile ferice ale problemelor social-economice, au lămurit directivele politice interne și externe, au asanat finanțele, au restabilit prestigiul lo-

calităților menite să reatragă străinătatea (Tatra, Piestany, Marienbad, Carlsbad, Franzensbad, Iachimov ș. a.). Există o politică viguroasă de continuitate, te găsești în fața unor realizări cari stărnesc admirația și stima lumii întregi.

Tăria Cehoslovaciei nu stă nici în dinastie, nici în biserica națională, nici în armată, nici într-o gardă de vechi politicieni cu așa zisa experiență a vieții de stat, ci în seriozitatea și munca încordată a întregii populații, în acordul perfect al celor de sus cu cei de jos, în impetuzitatea și curajul cu care au realizat un regim democratic model, în definitiv: în năzuințele după dreptate și adevăr. De aceea frontierele Cehoslovaciei sunt foarte bine păzite: țara aceasta este o

perlă a umanității și nu va comite nimeni sacrilegiul să o atace, căci o lume întregă s'ar uni întru a o apăra...

D. Beneș, ne schițează cu o desăvârșită franchețe contururile viitoare politici europene. Se menține în linii de orizont îndepărtat. Demonstrează atât de întemeiat încât o discuție în contradictoriu nu prea e posibilă. Prin fereastra deschisă pătrund loviturile regulate ale ciocanelor cari repară parcurile bătrânului castel, dându-i o viață nouă. Clipa mi se pare simbolică. În Cehoslovacia se gândește bine și se muncește egal de bine. Un realism care asigură republicei vecine o prosperitate dintre cele mai râvnite, în primul rând de noi.

Ion Clopoșel

ROLUL FEMEII CEHOSLOVACE ÎN LITERATURĂ

Cred că este nu numai interesant ba chiar și drept a releva în străinătate rolul important, care l-au avut femeia cehoslovacă în dezvoltarea literaturii noastre naționale. Capodopera unei femei „Bunica“ face parte din cele câteva puțin numeroase opere cehoslovace cunoscute și în România.

Bojena Nemțová (Božena Němcová 1820—1862), autoarea „Bunicii“ a fost tocmai aceea, care a dovedit în Boemia puternic talent de scriitoare creatoare. Datele din biografia ei sunt destul de cunoscute chiar în România. Nemțova a fost o fire, care n'a avut noroc în viață. Lumea de pe atunci n'a înțeles-o în general. Așa de exemplu „Bunica“ era scrisă într'un timp de miserie deznădăjduită, când numai amintirile din copilărie au avut puterea, s'o facă să uite chinurile vieții, ce o ducea împreună cu numeroasa familie alături de un bărbat, care n'o putea înțelege. În afară de multe nuvele—dintre care una mai lungă, *Sat de pe munți* se socotește drept capodopera ei, alături de *Bunica*, face parte din cea mai aleasă literatură a Cehoslovacilor. — Nemțova a cules și basme. Basmele ei — tot ca cele ale lui Delavrancea ori Eminescu — nu sunt pur populare — sufletul ei creator de artistă n'a știut să le redea în simplitatea lor originală, ea le împodobise cu ajutorul fanteziei individuale.

A doua scriitoare mai tânără care s'a afirmat în literatura noastră a fost *Karolína Světlá* (1830—1899).

Aceasta a trăit o viață mult mai liniștită și în condițiuni mult mai prielnice. Ca și Nemțova, tot astfel și Světlá a avut multă pasiune pe care n'a putut-o cheltui în viața familiară — nici dânsa n'a fost fericită în căsătorie. Astfel pasiunea se înăbușea în secret. Světlá păzind pentru societate cu cea mai mare grijă masca liniștitei femei burgheze. A simțit bine că ea nu poate să trăiască mai departe numai cu broderii în mână. Světlá a ținut să deștepte femeia de pe atunci, s'o emancipeze a vrut să-i dobândească drepturile. Cu această tendință a scris Světlá romanele și nuvelele sale, dintre care multe au și scopul deșteptării naționale a femeilor cehe.

Cel mai apreciate de către istoricii literari, sunt cele cu sceneria satelor cehe „Pod Ještědem“, *) — un fel de „romans champêtres“.

De un alt caracter este literatura unei prietene a lui Světlá, care încă trăește. Toată literatura acestei prietene: Eliška Krásnohorská (n. 1847) se vede că a fost scrisă de o fată, care trăise vecinic singură izolată de lume. D-sa are un mare merit în dezvoltarea generațiunii feminine moderne, fiind întemeietoarea primului liceu feminin în Austro-Ungaria „Minerva“, care acuma poartă numele d-sale „Krásnohorská!“ Fiind chinuită din tinerețe de o cumplită boală dra Krásnohorská nu se amestecase de cât rar în luptele zilnice, ivindu-se

*) Ještěd este un munte în nordul Boemiei.

numai uneori în public. Apărea numai atunci când a trebuit să dea, inițiativa unei activități, lăsând înfăptuirea programului întocmit de ea însăși colaboratoarelor, iar dânsa s'a retras iar la masa de scris. D-ra Krásnohorská ne-a dat multe volume de poezii, și numeroase traduceri din literatura mondială, precum și volume beletristice.

Din generația mai tânără a scriitorilor două s'au interesat mai ales și mai de aproape de viața țaranului nostru.

Gabriela Preissová (n. 1863) este inrudită cu Nemțova prin interesul ei față de țaranul slovac, din viața căruia a prins și două drame foarte reușite. Ambele au dat naștere la două capo d'opere ale muzicii cehe moderne — operelor „Eva” de Foerster și „Fata vitregă” de Janáček — ultima făcându-și chiar drumul triumfător în străinătate — anul trecut a fost reprezentată cu mare succes pe scena lui Metropolitan-House în New-York cu renumita soprană vieneza Jerița.

Mare talent de scriitoare a fost Tereza Nováková (1853—1912), care în mod magistral ne-a înfățișat suferințele și chinurile sufletești ale țaranului ceh. Tragediile eroilor ei fiind prinse în stilul lapidar, lasă un puternic ecou în inimile cititorilor.

Multe pagini pasionate găsim în scrierile primului nostru deputat-femeie în fostul parlament austro-ungar, primei femei deputat în Europa Centrală — d-na Bojena Víková Kunětická (Kunětická n. 1863) D-sa un talent puternic, natural este și o feminisă infocată luptând în majoritatea romanelor și dramelor sale pentru drepturile femeii.

Mai calmă este atmosfera romanelor și nuvelor d-nei Rujena Svobodová (1868—1919), care însă în mod mai disciplinat a redat vecinica lupta între bărbat și femeie. În romanele ei femeile suferă mai resemnat nu plâng cu hohot și nu se zvârcolesc ca în romanele d-nei Kunětická. Svobodová a fost un psiholog fin, o stilisă desăvârșită și cunoștea foarte multe limbi, citea mult însușindu-și astfel o cultură superioară, afirmând la noi prin scrierile sale impresionismul. Svobodová a și format „un salon literar” producând astfel o mare influență asupra generației mai nouă astfel că multe și mulți din generația, care înfloresc astăzi îi sunt recunoscători pentru deșteptarea și îndrumarea lor literară.

Dintre elevele lui Svobodová s'au distins mai ales două; Bojena Benešova și socialistă înflăcărată Marie Majerová, pe când cea mai mare scriitoare a zilelor de azi Anna Maria Tilschová în romanele și nuvelele sale a accentuat tocmai contrariul școlii acesteia — *obiectivismul*, fiind mai apropiată de personalitatea impunătoare a Terezei Novakova. Dintre scrierile sale se disting mai ales romanul familiei burgheze din Praga „Familia Veche” și urmarea lui „Fiii”, romanul din mediul artiștilor „Mântuire” (care a fost premiat cu un mare premiu de stat) și recentul roman „Moștenitorii.” În toate aceste compuneri se distinge d-na Tilschová ca o psihologă pătrunzătoare a contemporanilor săi și o scriitoare de mare putere.

Mai târziu decât în Boemia și Moravia s'au distins femeile scriitoare în Slovacia. Dintre ele sunt Elena Marothy-Solteszova (n. 1855) și Terezia Vansová (n. 1857) cele mai însemnate. Pe ambele le-a preocupat soarta femeii slovace pe

care voiau s'o deștepte și prin foile redactate de ele înșile.

Mai tânără decât aceste două scriitoare d-na Hana Gregorova (n. 1875) soția scriitorului și dramaturgului Josef Gregor-Tajovsky a propagat în primul volum al povestirilor sale: „Femeile”, feminismul, pe când mai târziu lărgindu-i-se orizontul a fost cuprinsă de compătimire față de toți care suferă, și sunt nedreptățiți. Multe frumoase pagini a închinat d-na Gregorova și sufletului copiilor, care înseamnă pentru d-sa soarele vieții.

În aceste câteva rânduri n'am putut firește să citez toate numele importante ale literatelor cehoslovace. Ar fi încă multe de menționat, aici neputând măcar să ating problemele principale care le preocupau. Am vrut numai să relev marea misiune și marea importanță, ce a avut la noi în dezvoltarea culturii noastre femeia, care tocmai în proză a dat literaturii noastre naționale cele mai neperitoare pagini.

J. HUŠKOVÁ-FLAJŠANSOVÁ

ZIUA EROILOR

Am venit să ne îndeplinim o datorie de onoare, către cei mai buni fii ai neamului, cari au adus suprema jertfă pentru mărirea patriei; am venit să ne închinăm.

Lăsăm la o parte, în această clipă sărbătorească, toate grijile lumesti, ne ridicăm deasupra micilor și marilor patimi zilnice, și încercăm să spunem câteva cuvinte celor cari au intrat pe poarta cea strălucită a nemuririi.

Vitejilor!

Am venit la gropile voastre slăvite; am adus cu noi și tinerimea școlară ca să-și plece drapelele în fața gropilor voastre sfinte, să le împodobească cu flori, și să vi-se închine.

Am venit cu generația de mâne a neamului românesc, ca să se adape la isvorul de apă vie, la pilduirea noastră măreață, la jertfa supremă ce a-ți adus-o pe marele altar al neamului.

Am venit să le amintim, că în viețile nu sunt numai momente de egoism și instincte josnice, ci sunt și clipe înălțătoare, în cari omul se ridică în sferi mari, înalte și este aievea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Așa a-ți fost voi, eroilor, în acele clipe, când v'ați ridicat peste îmbrăcăminte noastră de lut și asvârlind dela voi orice pornire pământeană, a-ți adus jertfa cea mare, în vederea idealului măreț, ce vă călăuzia.

Am venit să vă spunem: iată posteritatea este recunoscătoare. Pomenirea voastră este veșnică. Câtă vreme pe aceste plaiuri va mai dăinui neamul românesc, pomenirea voastră va fi neuitată. Am venit cu fiii noștri azi, mâine vor veni nepoții noștri, apoi strănepoții, din an în an, din neam în neam, până la sfârșitul veacurilor.

În schimbul florilor ce le aducem pe mormântul vostru, vă cerem o schinteie din focul acela dumnezeesc al însuflețirii voastre, din credința voastră, căci sufletele noastre au lipsă de această hrană.

Întăriți credința noastră, hrăniți idealismul nostru, și călăuziți-ne, din lumea voastră de slavă, pe cărarea cea adevărată.

Iată rostul nemuririi voastre.

Iată legătura ce ne leagă pe vecie, iată tinerețea noastră fără bătrânețe și viața voastră fără de moarte.

Mărire vouă!

AL. CIURA

Eminescu despre Blăjeni. — Firește, despre cei din vremea cipariană. Firește, despre ceie nu știau, ca Cipariu, limba populară și vorbeau latinește-păsărește. Eminescu tânăr îi fixează 'n judecata sa din manuscrisul academic 2257, p. 85, așa: „Blasienii n'au iubit și cultivatu națiunea română ca atare, cum este ea; ei au iubit o abstracțiune, un paingâniș creat de ei, o națiune română cum ea nu există și cum, imi place a spera, ea nici va exista.” P. conf. G. B. D.

DIN VIEAȚA PĂSTORILOR ARDELENI ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE

1. Păstorii ardeleni în poezia populară.

Se crede în general că viața păstoraască e liniștită, lipsită de griji și are mult farmec și poezie întrânsa; realitatea însă, ne arată că și ea e supusă la multe și felurite mizerii, cauzate de oameni, de fiare și de natura schimbătoare și nesigură în socotelile oierilor. Viața aceasta plină de griji și zbucium se reoglindește nu numai în documentele istorice ale vremii¹⁾, dar și în poezia populară, de care ne ocupăm aci pe scurt, în ce privește legăturile păstorilor ardeleni cu Principatele române.

Poetul Alexandri când a publicat în 1850 în ziarul *Bucovina* (p. 50) cea mai clasică poezie populară izvorită și aceasta din domeniul vieții păstorești, în legătură cu ciobanii ardeleni și moldoveni, cea dintâiu strofă:

Pe un picior de plaiu	Cu trei ciobănei,
Pe o gură de raiu	Unu-i Ungurean
Iată vin în cale,	Și unu-i Vrancean
Se cobor la vale	Și unu-i Moldovean
Trei turme de miei	

o însoțește de următoarea lămurire adevărată, care ne amintește pe cea a lui Pouqueville privitoare la păstorii aromâni (1820): „Strofa aceasta ne arată un tablou de emigrațiile (pribegirile) turmelor ce se coboară în fiecare an din vârful Carpaților și trec prin Moldova de se duc să ierneze peste Dunăre. Sute de mii de oi mânate de Mocani îmbrăcați cu sarice albă ies din gurile munților, îndată ce frigul toamnei sosește prevestiind iarna, și merg să găsească pășuni în câmpiile țării turcești sub poalele Balcanilor. Unele vin din Vrancea, altele de pe coastele Ceahlăului, altele de pe văile Bistriței și ale Moldovei, iar cele mai multe de peste Carpați, din Transilvania. Deosebitele turme se adună la un loc și formează caravane numeroase ce se coboară încet spre Dunăre, unind sbieratul lor jalnic cu lătratul cânilor de pază, cu sunetul tilingilor aninate de gâtul măgarilor și cu șueratul pătrunzător al Mocanilor călăuzi“.

„Pribegiile“ păstorilor ardeleni prin Țerile române până la Dunăre își au echou și în poezia populară din Ardeal așa de exemplu în una dela Săliște se zice:

Dela Craiova la vale	Ciobanii când au plecat,
Busuioc roșu răsare:	Și cine mi l-a sădit?
Cine mi l-a semănat?	Ciobanii când au venit! ¹⁾

O colindă din țara Hațegului, ne spune că păcurarii ce treceau pe Jiu în jos cu turmele, le adăpau în „Dunărea mare“;²⁾ alții înaintau cu oile până la mare cum se zice aici:

Vara le vâra	Iarna le ierna
În vârful munților,	În prundul mării.
Sau în altă colindă ardeleană:	
Păcurarul meu	Imprejur de curte.
Nicicând dă de rău.	Toamna le-aduna
El în primăvară	S'aci le tomna;
Le paște la țară,	Iarna le mâna,
Vara le vâra	De a le ierna,
Și sus le mîna.	Pe făruri de mare
Pe vârful de munte,	Colo' în depărtare. ³⁾

Despre trecerea ciobanilor ardeleni în Moldova

ne amintește și un cântec din satul Ungureni (jud. Tecuciu), ai cărui locuitori sunt de origine din Ardeal:

Turme multe și bărbate,	Care nu sunt de aici
Venite tot de departe,	Ci veniți din lumea mare
Tocmai dela miază-noapte	Pe gorgane și pe vale
Ciobani mândri și voinici	Până la curțile tale. ¹⁾

Petrecerea „Ungurenilor“ oieri în Țerile române nu era totdeauna bine privită de populația băștinasă, care a făcut pe contul lor o mulțime de proverbe, povești și cântece pline de satiră, uneori blândă, dar de atâte ori aspră cu o notă de ură. Așa de pildă în satul Bistricioara (jud. Neamț) se strigă:

Ungurean cu suman scurt	Făina de păpușoi!
Nu ședea în Moldova mult	Ungurean c'o biată iapă,
Și te du în țara ta,	Toată vara cară ciapă
De-ți mănâncă slămina;	Ungurean cu o biată mână
Că de când veniși la noi,	Toată vara cară brânză! ²⁾
S'a scumpit brânza de oi.	

Intr'alt loc se strigă:

Ungurene, vremea rea,	Ia-ți gluga și sarica
Ce-ai cătat în țara mea?	Și te du în țara ta. ¹⁾

ori ca la Târgu-Ocna:

Cât oi fi și oi mai trăi,	Te lasă și la oi fuge,
Mocănaș n'oi mai iubi	Ia găleata și le mulge,
Cându-i dragostea mai dulce	Pleacă cu ele se duce. ²⁾

Altul mai aspru zice:

Ai săracul Ungurean,	Cujma în cap horăe.
Ungurean de pe Grindine,	Ai, săracul Ungurean.
Cu opinci de scroafă vie	El când vede-un putregai,
Cu Cojoc de bou bălțat,	Fuga, fuga că-i mălai;
Căciulă de căne turbat,	El când vede nu fir de lână
Opincile grohac,	Fuga, fuga că-i slănină. ³⁾
Cojocul băncăue	

În deosebi plugarii numiți Cojani nu puteau suferi pe Mocani, adeseori ajungiau chiar și la bătaie, fiindcă aceștia când mergeau cu turmele la Dunăre sau se întorceau de acolo călcău sămănătorile Cojanilor,¹⁾ de aceea nici nu-i prea sufereau pela horă:

Mocănașul, mocănaș.
Nici în horă să nu-l lași.²⁾

Dacă — totuși veniau li se striga:

Unde joacă doi Mocani
Parcă joacă doi vultani.

Dar nici aceștia nu le rămăneau datori cu răspunsul:

Unde joacă doi Cojani
Parcă joacă doi curcani.³⁾

Locuitorii dela seș, adecă plugarii, vedeau vieța ciobanilor ardeleni, ca liniștită și fără multă osteneală și le striga:

Măi mocane dela oi	Lângă sat cu turmele
Măi mocane măi	Pe dealul răzorului,
Tu n'ai grije nici nevoi	Drumul trecătorului
Măi mocane mai!	Ca să-ți mai uiți de nevoi,
Tu te plimbi cu zilele	Pui capul pe un mușiroiu. ⁴⁾

¹⁾ Densușianu, o. c. p. 63.

²⁾ Pamfile, *Jocuri de copii în An. Ac. Rom. secț. lit. XXIX p. 267*; Un Ungurean desperat continuă așa:
Moldovan căciulă lungă, Și mă alungă peste deal, Pita ori și cât de rea
Iea pușca de mă alungă, Feste deal în cel Ardeal, Totuși cu mult mai bună
Că de-ar fi în țara mea Decât în țara străină!

³⁾ cf. Marian, *Hore etc.* p. 9.

⁴⁾ Densușianu, o. c. p. 24 nr. 4; Intr'o altă strigătură din Moldova se zice hotărît:

Mai Mocane dela oi.
Ce tot vii vara la noi?

cf. Pamfile, *Cântece de țară*, ed. Acad. Rom. București, 1913 p. 305 nr. 111

²⁾ *Ibid.*, p. 301 nr. 72; în unele chiulturi se zice „Ungurean“ și „Ardelean de pe Săliște“ sau „de pe câmpie“. Marian S. Fl. *Hore și chiulturi din Bucovina*, ed. Acad. Rom. București, 1911 pg. 55 nr. 6, 86 nr. 29.

³⁾ Densușianu, o. c. p. 55 n. i; uneori Ungureanul e „lăfta spurcată“ cf. O. C. p. 24 nr. 3.

⁴⁾ Densușianu, *Grăul din țara Hațegului*, București, 1915 pp. 213, 215 nr. 314, 318; Densușianu, *Vieța păstoraască*, I p. 123—4.

²⁾ Densușianu, *Vieța păstoraască*, p. 25 nr. 2.

³⁾ Pamfile, *Jocuri de copii*, I. c. p. 267 (din jud. Ialomița, satul Coșereni) Densușianu, o. c. p. 26 nr. 2.

⁴⁾ Pamfile, *Cântece de țară*, p. 170 nr. 36.

(Va urma)

¹⁾ Vezi pe baza acestor documente studiul meu, *P. storii ardeleni în Principatele române în Anuarul Institutului de istorie națională*, III, Cluj, 1925, pp. 293—355.

²⁾ Densușianu, *Vieța păstoraască în poezia noastră populară*, I, București, 1922 p. 62.

³⁾ *Ibid.*, p. 64.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 64 n. 1.

ESTETICĂ SOCIALĂ

Menirea socială a artei

Arta este mijlocul prin care se transmit sentimentele între oameni, pentru aceasta ea nu este legitimă de cât cu condiția să transmită sentimente de folos scopului social, care, după Tolstoi, este iubirea între oameni, sau mai bine, cu condiția să facă să treacă concepțiile religioase din domeniul rațiunii în acel al sentimentului lui, — prin concepții religioase, Tolstoi, înțelegând fraternitatea umană.

Opera de artă pune în legătură sufletească pe artist cu toți acei cari o privesc. După cum omul prin vorbă își comunică altuia ideile, prin artă își transmite sentimentele. Prin imitația cât mai sinceră a naturii, respectând raportul și dependența părților, însă scoțând la iveală caracterul esențial și important, și idealizând totul, artistul creiază un ansamblu de elemente emotive, prin care trezește în sufletele oamenilor anumite sentimente. Printr'aceasta opera de artă este un puternic instrument de educație.

Artistul este intermediarul între natură și oameni. El ne atrage atenția asupra frumusețelor din natură. El le cercetează, le curăță, și le înfățișează omenirii. Artistul ne învață să privim și să gustăm frumusețile naturii. Munca de curățire și de cernere pe care noi, ne experimentați sau grăbiți nu o putem face în piesajul infinit și veșnic schimbător al naturii, o face artistul, și deprinzându-ne să deosebim prin ajutorul operei de artă aspectele esențiale, armoniile eterne, ne obișnuim să înțelegem frumosul în natură și să-l gustăm mai târziu de-a dreptul. De câte ori nu am exclamat în fața unui peisaj încântător: „parcă e un tablou, atât e de frumos!” sau „parcă e un decor de teatru!” Aceste exclamații dovedesc educația pe care a căpătat-o ochiul nostru în admirarea operelor de artă; și deprinderea pe care am căpătat-o, ca prin ele, să deosebim frumosul în natură. De sigur că, fără ajutorul artistului noi nu am fi putut vedea frumosul în natură, nu am fi învățat prin noi înșine să distingem un contur, o culoare, o melodie, în acel amestec fără limită și fără liniște a tot ce se vede și se simte, care este natura.

Aci stă importanța cărților cu

poze pentru copii, ilustrațiile din cărțile de citire, importanța desenului în școală și a muzeelor populare. Și aci se vede cât este de mare paguba că ilustrațiile la noi sunt atât de neîngrijite, că copiii sunt lipsiți de această educație a ochiului, de deprinderea de a vedea frumosul în natură, care în alte părți este atât de prețuită.

Arta are un mare rol educativ. Prin faptul că ea pune în lumină frumusețile naturii, face pe om să iubească natura, să iubească lumea exterioară, să caute frumosul și binele în lume, să-și ajungă scopul. Pentru ca arta să fie sănătoasă și rodnică, trebuie să caute să trezească numai sentimente superioare, sentimente morale, astfel ca între idealul moral și cel artistic să fie o necurmată acțiune reciprocă. Artistul deci trebuie să aibă neconținut în minte importanța socială și educativă a operei sale, și să țintească la realizarea unui ideal nobil și de înălțime morală. Menirea socială a artei este crearea unui ideal moral.

Printr'aceasta nu trebuie să se înțeleagă că opera de artă trebuie să fie făcută după anumite precepte morale, care de altfel s'ar schimba neconținut cu epocile istorice, cu mișcărilor generale ale ideilor, cu sentimentele chiar, ci că artistul, care este un om ales, reprezentantul tipic al rasei, să fie stăpânit de un înalt ideal social și moral.

Manifestările sociale ale artei

Manifestările artei pot fi împărțite în două mari grupe. Întâia grupă e alcătuită din arte care au la baza lor imitația și anume: sculptura, pictura și literatura. A doua grupă e alcătuită de arte care au la bază simetria, și anume: arhitectura și muzica. Din întâia grupă, sculptura și pictura sunt arte care pot fi socotite și din punctul de vedere individual. O statuie sau un tablou, care sunt exemplare unice, dacă nu sunt într'un muzeu la îndemâna tuturor, pot face mulțumirea și fericirea numai a posesorului lor. Cu totul altfel trebesc privite: literatura, arhitectura și muzica, care, orcât de nobile ar fi, nu pot fi privite de cât ca opere sociale.

Arta în general, și aceste trei din urmă manifestări ale ei — li-

teratura, arhitectura și muzica — în special, au ca rezultat social că prin emoțiile artistice și sentimentele pe care le trezesc fac ca sfera vieții individuale să crească și să se confunde cu sfera vieții sociale, sau chiar universale, și interesele meschine egoiste și individualiste, să fie sacrificate unui ideal social și moral.

Literatura este o artă socială fiindcă trezește și formează sentimentele sociale, fiindcă descrie și întărește solidaritatea socială, fiindcă este accesibilă tuturor și prin acest fapt are influență în masă, fiindcă trezește sentimentele comune și pregătește acel nivel intelectual și moral, conștiința socială, care este esența societății.

Arhitectura este de asemenea, o artă socială fiindcă exprimă, mai puternic ca oricare, sentimentele, ideile și aspirațiile unei epoci, fiindcă reprezintă materializarea vieții noastre religioase, vieții noastre publice și vieții noastre casnice, adică a întregii noastre civilizații. Arhitectura este o artă socială, prin sentimentele de solidaritate socială pe care le trezește. Prin sentimentul religios pe care îl întărește bolta unei biserici, prin sentimentul de ordine și putere pe care îl naște mărirea palatelor publice, prin sentimentul de familie și de liniște pe care îl trezește gingășia și comoditatea unei locuințe particulare.

Muzica este de asemenea, o artă socială, fiindcă e un element puternic de educație socială. Ea joacă un rol esențial în viața socială, ea întovărășește munca, avântul, și odihna. Ea dă tuturor claselor sociale puțința unei plăceri mai sănătoase și mai nobile. Muzica are un caracter hotărât social și fiindcă poate fi pusă la îndemâna tuturor. Dovada puterii sale sociale este dragostea și plăcerea cu care muzica e primită și ascultată de mulțime. De altă parte, muzica este terenul comun unde se pot întâlni toate clasele sociale, unde curățenia și desinteresarea emoțiilor pe care le trezește, îi câștigă și îi unește pe toți. Muzica este un mijloc de nivelare socială și morală, de netezire și îndreptare a aspirățiilor sociale.

Gh. Neculcea

CATEVA CUVINTE DESPRE MIȘCAREA FEMINISTĂ

Leagănul mișcării feministe este America de Nord. Insuflăte de elanul cu care luptau bărbații contra englezilor în războiul pentru independență, americanele încep lupta pentru emancipare. Nici nu se terminase războiul și la anul 1787 în congresul din Philadelphia ele cer înscrierea dreptului de vot al femeilor în constituție, cum însă cererea a rămas fără rezultat, rândurile se strâng tot mai tare, mișcarea ia un avânt puternic mai ales între anii 1832 și 1840 pe timpul eliberării sclavilor. Dela 1869 începând mișcarea se strecoară și în Europa și astăzi nu există stat civilizat pe globul pământesc, unde să nu aibă aderenți.

Scopul acestei mișcări feministe era: dreptul de a se putea cultiva ca și bărbații, dreptul la carieră, pentru muncă egală remunerație egală, dreptul de vot adică egalitatea civilă, egalitatea socială și egalitatea politică.

Roadele acestor frământări de peste un veac le vedem astăzi cu deosebire în America, unde femeia este egală cu bărbatul pe toate tărâmurile, îi stau deschise ori ce cariere, poate ocupa chiar și demnitatea de ministru (d. e. Canada), unde femeile au licee și școli speciale și chiar universități, cu dreptul de alegător și a putea fi alese în parlament și consilii comunale.

La noi pe continent, cel mai mare succes în această privință l'a avut Anglia unde astăzi drepturile femeilor sunt recunoscute de toate partidele politice și iau parte activă la conducerea statului ca deputați și subsecretari de stat. Tot asemenea și Germania a acordat femeilor dreptul de a lua parte activă la conducerea statului.

În Franța există o ligă pentru apărarea drepturilor femeii sprijinită de cele mai distinse personalități franceze, iar ziarele ne aduc știrea, că se pregătește legea prin care femeilor li se acordă dreptul de vot și eligibilitatea.

În ce privește mișcarea feministă la noi în țară am putea spune, că înainte de război se reducea la participarea delegatelor noastre la congresele internaționale feministe. Desele intruniri, adunări și congrese ținute după războiu ne dovedesc avântul și desvoltarea intență pe care a luat-o mișcarea feministă la noi în ultimul timp, ceea ce se explică ușor prin faptul, că situația femeii s'a schimbat mult după războiu, dar pe lângă tot sufletul, toată truda și dragostea de pusă de femei pentru triumful cauzei lor — din cauza unor prejudecăți nebazate — roadelile sunt neînsemnate.

Ca în toată lumea așa și la noi acei

cari sunt în contra drepturilor femeii susțin, că în urma construcției fiziologice și organismului gingaș al femeii ea nu este capabilă să desvolte aceiaș muncă ca și bărbatul. Să analizăm puțin această afirmație din punctul de vedere al muncii corporale și intelectuale. E adevărat, că femeia este mai gingașă mai plăpândă decât bărbatul, dar trecutul și prezentul sunt dovezi suficiente, că între sexe în ce privește munca intelectuală nu este deosebire. Artiști, scriitori, poeți, savanți se alfă și între femei, că nu sunt așa de numeroși ca bărbații, de vină sunt împrejurările.

Privind latură cealaltă, adică munca corporală, să luăm războiul mondial și vom vedea, că delat umila țărancă, care a prins coarnele plugului în locul soțului plecat la front până la cele mai înalte doamne din societate au dat exemple de jertfă echivalente cu ale soldaților, ba merg mai departe și citez cazul eroinei Ecaterina Teodoroiu, care a luptat și a murit pe front ca un adevărat erou. Sau, cu ocaziunea invaziunii nemțești la Târgul-Jiu podul de peste râul Jiu a fost apărat și de femei. Ar putea cineva spune că aceste fapte au fost făcute sub impresia momentului.

Acestora le voi răspunde cu un alt exemplu. După izbucnirea revoluției rușești a luptat în Bucovina contra Austriacilor un regiment de Rusoaice. E adevărat, cu nu cunosc elementele din cari a fost compus acest regiment, nici împrejurările între cari s'a format și nici sentimentele de cari a fost condus, fapt este, că a luptat pe front. Și acum după celea expuse până aici să vedem puțin și situația femeii după războiu.

Știm cu toții, că toate țările și în special țara noastră în războiul mondial a fost una dintre cele mai încercate țări, cu murit sute de mii de viteji lăsând în urma lor un număr imens de văduve, orfani și orfane. După războiu în urma trailului îngreunat peste măsură, numărul căsătoriilor a scăzut simțitor așa în cât astăzi numărul femeilor întrece cu mult pe al bărbaților. Aici deschid o mică paranteză pentru a aminti încă un motiv care contribuie la micșorarea numărului căsătoriilor și aceasta este modernismul dus până la indecență, modernismul destrăbălat, care este o sperietoare pentru bărbații serioși și pentru înfrânarea căruia noi femeile nu izolate ci organizate în asociații ar trebui să întreprindem o acțiune serioasă.

Inchizând paranteza trebuie să adaug, că între numărul mare de femei sunt

multe cari conduc gospodăria, însemnate contribuind la sarcinile statului în mod simțitor, altele sunt apte pentru a se desvolta în alte direcții folositoare statului și omenirii lor, a le împedeca așa manifesta voința, de așa spune un cuvânt despre soarta lor, de așa pune în practică aptitudinile numai pentru motivul, că sunt femei, este un non sens. Ce s'ar întâmpla cu bărbații în cazul acesta, ar striga antifeministii? Ar trebui ca să ia locul femeilor în gospodăria casei! Nu, ci s'ar da luptă dreaptă între sexe, care ar avea ca urmăre selecțiunea aptitudinilor și caracterelor și întărirea moralității și dorului de muncă. Să nu credeți, că ar scădea numărul căsătoriilor și viața familiară s'ar struncina, nu, urmarea ar fi, că în locul banului care e baza căsătoriilor aproape în toate cazurile în ziua de astăzi, ar fi dragostea și potrivirea caracterelor. În astfel de căsnicii dominând morala, repercursinnea lor s'ar evidenția asupra întregii vieți publice.

Un alt rezultat ar fi scăderea luxului nebul, care între împrejurările de astăzi împinge o mulțime de ființe la desfrâu și pușcărie. Exemplele le găsim în fiecare zi în zjare. Femeia care muncește, se cultivă și are caracterul format, rezistă mai ușor ispitelor. Să fiu bine înțeleasă, căci vorbesc în general, cazuri izolate vor fi, după cum nu este pădure fără uscături.

Mulți dintre aceia cari sunt contra drepturilor femeii aduc în sprijinul tezei lor până și sentimentul, spunând, că femeia prin complecta ei emancipare, va pierde din gingașie.

În urma muncii fie intelectuale fie corporale femeia nu mai este păpușica ademenitoare, nu mai este fulgul de zăpadă plin de grațiozități. E adevărat, că vor lipsi maimuțăriile, pe cari nici seriozitatea nu le admite, dar sufletul femeii cinstite nu se va schimba. Toți am avut ocaziunea să vedem țărancă muncind la câmp am văzut-o cu fața înbușorată și cu fruntea îmborbonată de sudori alergând să-și liniștească ingerașul nemulțumit lăsat la umbră unui copac și cu toate, că e istovită de lucru, buzele-i murmură cântece dulci și dragi, am văzut funcționara, profesoara, care după ce și-a îndeplinit datoria ciripește în jurul micuților ei.

Văzând dar, că argumentele aduse contra femeii sunt prejudecăți nebazate, femeile trebuie să-și strângă rândurile pentru a lupta pentru ajungerea egalității depline pe toate terenurile.

Dorina dr. Zileriu

Inscrieți-vă în Institutul de Studii

„Societatea de Maină“!

DIPLOMAȚIE VECHĂ, DIPLOMAȚIE NOUĂ

I.

În istoria instituțiilor, ca și 'n istoria politică putem fixa epoci. Dacă 'n istoria politică însă, un anumit fapt poate servi ca criteriu de orientare în haosul de evenimente, în istoria instituțiilor ne este greu a face clasări, diviziuni în epoci după un an, eveniment politic sau social, fie el oricât de important.

Instituțiile sunt în prefacere continuă, dar ele nu se schimbă brusc. Revoluțiile pot schimba fațada, forma instituțiilor, nu tondul lor, nu spiritul care animă mecanismul lor. Tocqueville și A. Sorel, istorici cu concepții conservatoare (nu reacționare!) au dovedit, că majoritatea reformelor revendicate de iacobini și votate de Adunările revoluționare erau înfăptuite înainte de 1789, în orice caz plutiau în atmosferă, alții au pregătit mediul favorabil realizării lor. Nicăeri ca 'n istoria instituțiilor nu se poate vorbi cu mai mult succes de-o dezvoltare lentă, de-o evoluție.

Diplomația, ca orice instituție evoluiază conform spiritului timpului, dreptului public, ideologiei politice și sociale. Putem vorbi și 'n istoria diplomației de-o epocă veche și nouă.

Știm — și istoria ne este dovadă — că diplomații reprezintă interese politice între state, iar când problemele politice se confundă cu cele economice, ca 'n vremurile noastre, îndeosebi de câteva decenii încoace și pe aceasta din urmă. În consecința misiunea oficială, îndeobște cunoscută a unui diplomat e: *a face propagandă politică sau economică în favoarea țării sale.*

II.

În concepția veche, istorică, consacrată a cuvântului, diplomat înseamnă: om politic abil, om de Stat suplă, un iscusit țesător de intrigă, având ca principiu conducător rațiunea de Stat, ca metodă de acțiune, a înșela și a nu fi înșelat, a slăbi pe pe altul, a fomenta revolte la alții, dar a întări oricând și oriunde situația materială și morală a țării sale. Scopul e totul, mijloacele de realizare nu importă. Făcând un salt înapoi peste vremi, ne gândim la figurile celebre cari au ilustrat această școală diplomatică: la Père Ioseph, Richelieu și

Mazarin, inteligențe suple, decani ai politicei europene în veacul al XVII-lea: la Fleary, Choiseul, Frederick II și Vergenner promotorii multor evenimente politice în veacul al XVIII-lea la intrigile lui Talleyrand și Metternich, la simulările unui Nesselrode; la iscusitul Palmerston, sare sub masca principiului național și liberal apără interesele unorii izbitor de materiale ale Angliei; la echilibristica diplomatică la Constantinopol a ministrului francez Thouvenel, la spiritul brutal de realist sub haina unui fin acrobat de fraze cu înțelesuri înfinite, al lui Bismarck; la tragerea de sfori în culisele curților europene ale unui Gortschakoff sau Ignatiev, slujbași mistici ai ideii panslaviste.

Diplomatul vechi era un mare cunoscător al dreptului european, al tratatelor de comerț, al instituțiilor politice și sociale străine, vorbea mai multe limbi, excela ca stilist, era neîntrecut în arta de-a urzi intrigă, arbitru al eleganței, lansator de mode, admirat în saloanele din capitalele europene.

Ca un avocat, diplomatul vechi își cunoștea mai bine adversarul, decât clientul. Unii prin rapoartele lor temeinice s'au ridicat la nivelul istoricilor de rangul întâi. Metternich cunoștea Europa întregă, ignora însă Austria. Era stăpân, dictator în congresele europene, neputincios în fața mișcărilor revoluționare cu caracter social și politic-național ale popoarelor alogene din imperiul habsburgic. Talleyrand nu știa ce fracțiune va a-junge mâine la putere prin violență, în Franța revoluționară; da soluții admirabile însă în politica externă, fie pe timpul teroarei sau directoriului, fie în epoca consulară, imperială sau cea a monarhiei legitime.

Palmerston, conspiratorul celebru în politica europeană, producea la locul și momentul dorit revolte sub masca propagandei ideilor naționale și liberale, era slab însă față de revendicările partidului radical și catolic-irlandez, față de mișcările cu un caracter social-revoluționar în politica internă a Angliei. Gortschakoff ocupa Basarabia, Caucazul și Rusia-Asiatică, nu simțea însă cum terenul se crapă, sub apăsarea hodorogitului sistem țarist, rămânea uluit la lumina bombeii anarhiste, la

lucirea cuțitului nihilist, prevestitori sombri ai bolșevismului de azi. Se pare că diplomația veche avea ca deviză: cunoaște pe alții, ignorează pe ai tăi!

De altfel acești diplomați-mercenari, bine plătiți, ca reprezentanți, nu ai popoarelor, ci ai dinastiilor lacome, — vecinic la pândă, de-a mai anexa la patrimoniul lor teritorii noi, cu drept sau fără drept, — nu se interesau de dreptatea cauzei clientului lor. Pentru bani își postau în linie de bătae cunoștințe, talent, abilitate. Scrupule nu aveau. Fie că vorbeau în numele rațiunii de stat, ridicată la doctrină de Machiaveli în al său „Principe“, sau în numele principiului legitimității, inventat de Talleyrand, la un moment de grea cumpănă pentru Franța lui Napoleon învinsă, sau al echilibrului european, scump Sfintei Alianțe și 'n special lui Metternich, scopul lor era totdeauna: cât mai mult câștig pentru stăpânul lor și că mai puțin pentru stăpânul adversar.

Mijloacele de realizare? Dacă disucția, convingerea eră insuficientă se recurgea la intrigă, minciună, spionaj, asasinat. Personalitatea juca rol preponderent. În congresele, conferințele europene, directoriul, concertul european prin simple trășături de condei nimicea aspirații juste, făcea să răsară sau să dispară state, să crească sau să descrească teritoriile statelor existente. Nu se ținea cont nici de istoria, nici de limba de naționalitatea locuitorilor de pe teritoriile în litigiu, cel mult de numărul lor, de bogățiile solului și subsolului. Deciziunile congresului din Viena (1815) înfățișeaza tabloul fidel al afirmațiilor noastre.

III.

Dar cum principiul dinamic și nu cel static formează baza istoriei, ideile și instituțiile sunt supuse mișcării continue, evoluției. Revoluția franceză cu principiile ei, a schimbat aspectul lumii. Evenimentele convulsive ale veacului al XIX-a sunt un ecou al ideilor dela 1789; o încercare tardivă de realizarea lor.

Distrugerea sistemului feudal, drepturi politice și civile egale pentru toți, parlamentarismul, libertatea cuvântului, scrisului și a conștiinții, obligativitatea și gratuitatea învățământului primar, accesibil tuturor, înlocuirea clasei nobiliare cu cea burgheză la conducerea statelor; liberalismul economic, răspândirea

principiului național urbi et orbi — consecință logică a ideii rousseaueniene asupra suveranității poporului — acestea sunt în mare consecințele Revoluției franceze.

Sub impulsul puternic al acestor principii instituțiile se democratizează, clasele de jos își revendică drepturi, popoare asuprite cer libertăți, dreptul de-a se grupa în state independente, muncitorii se asociază în sindicate, presa creiază un spirit public european, o interdependență, o influență reciprocă între state.

Acesta e, în rezumat veacul al XIX-a!

Dar vechiul regim, cu puternice rădăcini în tradiție, în prejudeciile unora, în inerția și indiferentismul altora, pe lângă toate revoltele și revoluțiile parlamentare sau bombe nihiliste, nu cedează ușor, e definitiv înlăturat abia în 1919, prin tratatul de Versailles.

IV.

Diplomația ca orice instituție sub influența spiritului public european se schimbă. Jacobinii deslănțuesc cu violență lupta contra diplomației vechi, secrete, cu multele ei mijloace josnice.

În cursul Revoluției franceze se preamărește diplomația făcută la lumina zilei, în loc public, diplomația popoarelor — în antiteză cu cea a monarhilor — secretă egoistă, provocatoare de ură și conflicte. A trebuit abilitatea unui Danton, ca diplomația secretă să nu fie secretă să nu fie ostracizată prin lege, reformă ce ne-ar părea chiar azi radicală.

Abia pe timpul lui Napoleon al III-lea se poate vorbi de sfârșitul diplomației vechi, medievale. Întâia oară se vorbește în negocierile diplomatice de dreptul popoarelor. Principiul național începe a lua locul rațiunii de stat, echilibrului, legitimității în dreptul public european. Diplomații sunt exponenții popoarelor, nu ai unui monarh. State naționale mari și mici se formează. La masa verde se înregistrează fapte, cari confirmă justiția imanentă a istoriei. „Non est finis Poloniae“, e rostit nu numai de scriitori, de visătorii unei lumi mai bune, de umanitariști, ci chiar și de personalități cu grea răspundere în conducerea politice europene. Ideea unirii tuturor Românilor într'un singur stat preocupă mult pe Napoleon III-lea, cezarul însuflețit de atâtea idealuri nobile, îndrăznește.

Reprezentantul micului Piemont, Cavour, triumfă în congresul din Paris... Triumful lui e: triumful principiului național, al diplomației noi, e triumful dreptului popoarelor. La 1859 — odată cu înaintarea trupelor franceze pe câmpiile Lombardiei — se lansează ideea Italiei unite dela Alpi până la Marea Adriatică. Soarta popoarelor creștine asuprite din imperiul otoman interesează mai mult ca oricând opinia publică și cancelariile marilor puteri din Apus. Conglomeratele de popoare, stânci ale reacțiunii, Austria și Rusia, lumea veche, arene de sfășieri interne, de conflicte și revolte naționale, în tot timpul războiului Crimeii și congresului din Paris, sînt obiectivul urei generale a Europei apusene. Eșecul diplomatic al împărățiilor absolutiste cu organismul lor de stat hodorogit însemna sfârșitul diplomației vechi, dispariția alianțelor secrete cu toate consecințele lor funeste.

Se credea că rolul diplomațiilor a căzut pe al doilea plan.

Grașițele politice ale statelor în viitor vor fi fixate în mod mecanic de grașițele etnice. Literatura, presa, școala contribuiau la lărgirea acestor idei, la întărirea acestei stări de spirit. Teoreticienii se grăbeau a contura aspectul Europei viitoare formată din state naționale, pacifice în afară și democrate înăuntru. Războiul de secesiune din America de Nord ce se termină cu abolirea sclavajului — un fel de simbol al emancipării popoarelor — întăria valul general de umanitarism, de justiție socială, de drept al popoarelor de-a dispune de soarta lor. Și să nu uităm nici internaționala socialistă, îndrăzneată încercare de înfrățire a claselor muncitorești, sau instituțiile internaționale cu caracter uman, ce iau ființă în Elveția.

În atmosfera aceasta, s'ar fi putut crea poate Europa de azi cu cincizeci de ani în urmă, dacă politica franceză condusă de visătorul Napoleon al III-lea n'ar fi excelat prin atâtea ezitări, oscilări, inconsecvențe, prin o totală lipsă de simț al realităților politice.

Dacă.... Mă voi feri. Însă s'alunec pe panta supozițiilor, a ipotezelor, excluse din laboratorul cercetărilor istorice cu pretenții științifice. Ne vom mulțumi deci cu înregistrarea și comentarea faptelor.

V.

În fața indeciziei și umanitarismului francez se ridică vertigi-

nos sentimentul național german exaltat timp de mai multe decenii de radicalismul național al unui Fichte, de romantismul filozofic al lui Hegel. Sentimentul acesta nu s'a oprit la ținta lui naturală, la unitatea și unificarea germanismului, ci exagerându-se a trecut dincolo de ea, la ideea suveranității absolute a imperiului german, la tendința de egemonie, imperialism, pangermanism. S'adăogăm la acest tablou persoana suplă, practică, brutal de realistă, lipsită de scrupule până la cinism, hotărâtă, energică, pusă în slujba ideologiei politice amintite și atunci nu ne vom mai mira de cuvinte ca „forța primiază dreptul“, sau că „ferrum et ignis“ pot servi ca mijloace de realizări în politică. Vom înțelege atunci mai ușor și Sadowa și Sedanul și alianța secretă austro-germană dela 1789, întregită prin alianța cu Serbia din 1881, cu Italia din 1832, cu România din 1883, cu Spania din 1885 și chiar și cu Anglia din 1887.

Știți pentruce? Ne-o spune cancelarul de fer c'un cinism demn de Frederic al II-lea: pentru a apăra imperiul german amenințat de-un atac al Franței, dornică de revanșă. Germania aliată cu întreaga Europă se teme de Franța învinsă și izolată! Ce ironie brutală! Și acum schimbând locul scenei să ne transportăm dela Berlin la Petersburg. Acelaș naționalism mistic, panslavismul, cu obiectivul său politic Constantinopolul, inspiră pe Gortschakoff.

La Viena cel mai retrograd popor, Ungurii — prin Andrassy — conduc politica externă a monarhiei. Ciobul Europei, „Völkerchaos“-ul, imperiul habsburgic, despre care istoria ne spune că totdeauna era înapoi c'un an, c'o armată și c'o idee, acum era în spiritul timpului prin intrigile Ballplatzului, avea o armată și nu-i lipseau nici ideile, anume una o lățise chiar în lumea întreagă: că bătăna monarhie e o necesitate geografică în centrul Europei și chiar de n'ar fi existat ar fi trebuit creiată. Știți pentruce? Pentru — mirabile auditu — liniștea Europei.

Metodele considerate pe veci exilate din arena luptelor diplomatice odată cu fuga lui Metternich din Viena sunt reinviate. Alianțe, convenții, pacte, antante, conferințe secrete și întrevederi între cei trei monarhi, stâlpii ordinii, sunt din nou la modă. Balcanul începe iarăș

a, fumega, anunțând izbucniri vulcanice ulterioare.

Azi cunoaștem incendiatorii. Ei se numesc Bismarck, Andrassy, Gortschakoff, Bülow, Ignatiev, Achrenthal sau Berchthold. Omenimea asistă din nou la izbiri cu pumnul în masa verde, la intrigi, amenințări. Tratatul din Berlin e o rușinoasă batjocorire a principiului național. Noi pierdem ultimul colț al Basarabiei. Austria găsește formula ocupării de mai târziu a Bosniei, o etapă în tendința ei de expansiune spre Salonic. În Balcani se produc incidente, revolte la momentul și locul dorit de agenții provocatori din slujba diplomației marilor puteri. De altfel popoarele balcanice — după expresia brutală a lui Bismarck — toate laolaltă nu valorază nici cât ciolanele unui singur grenadir din mlaștinele Pomeraniei. Cancelarul de fier aplică în mod cinic doctrina lui Nietzsche în relațiile internaționale. Egalitatea suveranității statelor e o himeră. Pumnul hotărăște.

Desvoltarea vertiginoasă a capitalismului din ultimele decenii ale veacului trecut, creșterea din ce în ce mai mare a producției industriale și 'n special industrializarea uimitoare „în epoca de ameteală” 1875—90 a Germaniei, pune problema expansiunii economice, a căutării debușeurilor în politica externă a marilor puteri. Diplomația devine un instrument servil al marilor trusturi, al complicatelor interese economice. Politica colonială e preocuparea principală a diplomației europene. În Tunis, Congo, Egipt, Indochina, Maroc se ciocnesc interese, se isbesc ambiții, se produc conflicte, cari țin Europa sub ideea amenințării continue a războiului. Bugetele de război cresc an de an. Inarmările se intensifică.

Cea mai semnificativă expresie a acestei politici de alianțe secrete, de tratate de comerț, de expansiune economică și de egemonie politică e planul german al drumului Berlin-Bagdad, sintetizat prin cuvintele: „Drang nach Osten”.

Incidentele diplomatice — sunt exploatare și exagerate în întruniri publice, în parlamente, în presă. Atingerea intereselor economice se confundă cu jicnirea demnității naționale. Prăpastia între națiuni se lărgește, ura de rasă se potentează, relațiile internaționale se înăspresc, spectrul sângeros al războiului apare în fiecare clipă. Diferite incidente — cari azi ne par neîn-

semnate — ca afacerea Schnaebelē, Fachoda, Hull, Agadir, pe vremuri pasionau cancelariile, presa, țineau Europa într'o enervare continuă. Și dacă e adevărat — cum afirmă un istoric contimporan francez — că istoria diplomației e o excursie în țara minciunii, această caracteristică nu se poate aplica cu mai mult succes, ca la epoca dela 1878—1914, numită „paix armée”. Marele francez A. Sorel în concluzia la admirabilul său studiu „Histoire diplomatique de la guerre de 1870—1871” susține că statele naționale și democratice se dușmănesc mai mult ca Europa vechiului regim. Atunci lupta se dădea între doi monarhi, sau guverne, azi se dă între națiuni. Intriga, minciuna diplomatică atunci se plimba între birourile Ministerelor de Externe sau a palatelor regale azi o găsim în ziare, literatură, parlamente etc. Intr'o astfel de atmosferă Europa trebuia s'ajungă la desnodământul fatal, la tragedia din 1914 — după scurta reprezentare a prologului balcanic din 1912—13, — împreună cu epilogul ei, indispensabil conflictul ruso-polonez din 1920 sau cel greco-turc din 1922. Zadarnice erau încercările de rezolvire paci-

nică a conflictelor sau cele de dezarmare prin mediațiune, procedură de anchetă, arbitraj sau prin conferințele dela Haga. Ceeace spunea Victor Margueritte despre Franța, o putem aplica la întreaga Europă. Popoarele Europei erau „au bord du gouffre”. A discuta asupra cauzelor războiului mondial, însemnează a ajunge la aceleași rezultate ca și 'n știință prin discuțiile asupra teoriilor cosmogonice.

Războiul era consecință logică a organizațiunii politice, economice, a stării de spirit, a relațiunilor internaționale complicate dela începutul veacului nostru.

Diplomații au excelat prin intrigile lor la izbucnirea lui. Se spune că Vilhelm al II-lea la babuțul celui dintâi tun austriac îndreptat spre Belgrad ar fi exclamat: „In sfârșit!” Sinistrul personaj se bucura de începutul războiului, prin care spera să-și pună în aplicare visurile napoleoniene. Istoria însă va da altă semnificație acestor cuvinte. Ele exprimă căderea cortinei îndoliate asupra scenei pline de sânge a lumii, marcând sfârșitul ultimului act dintr'o mare tragedie. Ele semnificau sfârșitul lumii vechi în relațiunile dintre popoare. *Nicolae Tolu*

CURIOASĂ NOTIȚĂ MEDICALĂ

Având nevoia să cetesc încă odată pe Andreas Wolf (Descripția Moldovei 1805), curios, am cetit și scrierile sale medicale.

Broșura (1798) despre apa minerală dela *Lovnic* (Cohalm) are o descripție interesantă despre cum a descoperit-o un păstor și cum au cercetat-o întâiu bolnavii.

A doua broșură (1798), despre vindecarea ciumei prin fricțiuni cu untdelemn, cură de origine orientală, are știri despre Moldova. Pe când scria prefața (24 Ianuarie 1798) ciuma făcea mari ravagii în Moldova.

La 1796 — Wolf se află în Iași — svonul că acolo izbucnise ciuma fusese numai *blinder Pestlärm*, fals. El, în Iași, nu avea voie să între în case suspecte; deci era fals ce știau Sibiinii: Că ar fi murit de ciumă! (Pag. 47).

În 1794 trecu prin Sibiiu boerul tânăr *Ion Carp*. Doica lui murise de ciumă pe când îl lăpta; și copilul nu se bolnăvi. Probă că ciuma nu o iea oricine. (Pag. 26-27).

Un Grec, boer-mare din Iași, cumpărase în Turcia pilule contra

ciumei (*Pestpillen*). Le vindeau, în Turcia, Oveii și Grecii. Wolf constată că erau pilulele lui Ruffi! (Pag. 67—68).

În casa visterului *Grigorie Sturza* se află o fată 'n casă, de 17 ani, bolnavă de un an și mai bine de râie. Wolf a vindecat-o scaldând-o de patru ori în baie de leșie din cenușe de lemn! (Pag. 75).

Broșura (1793) despre împiedecarea sănătății în Ardeal vorbește despre: Apă rea; doctori-cărpaciu = *Pfuscher-i*; lipsă de moașe, mai ales la sate; îngropăciuni neprecaute zadarnic regularisite de Iosif II; necurătenie (cloace în orașe etc.); apoi, în a doua serie: lux și îmbuibare; lene cu constipație și neurastenie; prisos de sânge; chefuri nocturne; și lipsă de farmacii.

Literar Wolf citează pe... *Tristram Shandy!*

G. Bogdan-Duică

Abonamentul plătit înainte este razimul cel mai solid al unei publicații și garanția desvoltării presei în ARDEAL

UNITATEA NAȚIONALĂ

MATERIAL PRIVITOR LA ISTORIA RENAȘTERII
BASARABIEI

Nici una din lucrările apărute până acum asupra Basarabiei (cărțile d-lor I. Nistor, Dr. P. Cazacu și D. Bogos) nu dau deslușiri suficiente asupra primei epoci din istoria emancipării acesteia, adică asupra lunilor Martie—Septembrie '1917, când s'a înjghebat mișcarea națională care a dus la proclamarea Autonomiei și la declararea Republicei, a Independenței și a Unirei.

Această lucrare se explică prin împrejurarea, că la lucrările din epoca anunțată au luat parte puține persoane și din acelea și mai puțin s'a gândit să păstreze pentru posteritate însemnări și material documentar din care să se poată reconstrui mai târziu istoria epocii.

Pentru cei ce se interesează de această parte a istoriei politice și culturale a Basarabiei, însemnez aici materialul pe care îl posed eu și pe care, în anumite condițiuni, aş consimți să-l predau celor interesați.

Iată acest material:

1. Memoriul pe temeiul căruia a luat ființă, în Martie 1917, *Partidul național moldovenesc*, Care a dus Basarabia la ruperea de Rusia și la Unirea cu România.

2. Programul Partidului național, în formularea lui primordială.

3. Corespondența inițiatorilor mișcării naționale din Chișinău cu dl Vasile Stroescu, președintele Partidului național, aflător pe atunci la Odesa.

4. Procesele verbale ale primelor două adunări de ofițeri și studenți moldoveni ținute la Odesa, în zilele de 23 și 24 Martie 1917.

5. Originalul manifestului Comitetului Partidului național către cei 20.000 soldați moldoveni din garnizoana Odesa.

6. Programul unui partid moldovenesc fără revendicări autonomiste, redactat la 26 Martie 1917 de Octavian Goga.

7. Propuneri ale aceluiaș, cu privire la opera culturală din Basarabia.

8. Programul partidului democrat moldovenesc dela Chiev.

9. Proclamația arhimandritului Gurie către preoțimea moldovenească.

10. Note amănunțite despre toate ședințele comitetului Partidului național moldovenesc ținute în lunile Martie—Iunie 1917.

11. Primul memoriu despre stările

din Basarabia prezintat Guvernului român dela Iași, la 8 Maiu 1917.

12. Al doilea memoriu, din 10 Iunie 1917.

13. Al treilea memoriu, din 24 August, 1917.

14. Un memoriu din Iunie 1917, în contra autonomiei rusești a Basarabiei.

15. Note dela primul congres al studenților basarabeni, Maiu 1917.

16. Corespondența cu Oct. Goga, în legătură cu emanciparea politică a Basarabiei.

17. Ziarul meu, cu note zilnice amănunțite despre întâmplările din Basarabia, începând cu 13 Martie 1917 și până în Iunie acelaș an.

18. Note luate în ședințele dela 21 Noembrie 1917, 24 Ianuarie și 27 Martie 1918 ale Sfatului Țării, cu prilejul deschiderii acestuia, a proclamării Republicii moldovenești și a Unirii Basarabiei cu România.

19. Măsurî în vederea consolidării Basarabiei după ocuparea ei de către armatele române.

20. Primul act de politică externă a Republicei moldovenești. Comunicarea făcută Puterilor aliate despre constituirea acesteia (ciornă originală românească).

21. Diferite ordine dela autoritățile Basarabiei autonome și independente.

22. Memoriul reprezentanților Ardealului și Bucovinei către guvernul Republicei, prin care peste 1000 intelectuali ardeleni și bucovineni, demobilizați de guvernul Marghiloman, își oferă serviciile lor Basarabiei, Martie 1918.

23. Memoriul Consiliului Uniunii centrale a proprietarilor d'n Basarabia către președintele Camerei deputaților dela Iași.

24. Telegramele date de Basarabeni cu prilejul Unirii Bucovinei și a Transilvaniei.

25. Cuvântul Basarabiei cu prilejul Unirii Transilvaniei.

26. Gazeta „România Nouă” din Chișinău: colecția exemplarelor originale censurate de Censura rusească a Republicei moldovenești și apoi de cea a guvernului Marghiloman.

27. Manifeste în legătură cu mișcarea revoluționară din 1917. (35 tipărituri.)

28. Procesul verbal al I ședințe a Comisiunii pentru cărțile de școală moldovenești, 5 Maiu 1917.

29. Note dela această ședință și

dela ședințele Comisiei școlare moldovenești

20. Adresele Comitetului ostașilor de pe frontul român către Zamstva gubernială în chestia naționalizării învățământului, Septembrie 1917.

31. Listele de cărți românești duse din Moldova și Bucovina în Basarabia, în anul 1917.

32. Memoriul Asociației învățătorilor moldoveni către Direcțiunea regională din Odesa în chestia naționalizării învățământului din Basarabia.

33. Memoriu privitor la naționalizarea învățământului secundar; 23 Septembrie 1917.

34. Primele proiecte de programe ale învățământului primar.

35. O serie de documente în legătură cu începutul mișcării naționale culturale la Soroca, Octombrie 1917.

36. O cronică amănunțită a „Revoluției din Soroca”, Oct. 1917.

37. Originalul programului I. Congres al învățătorilor moldoveni, 25. Maiu 1917.

38. Raport adresat Congresului în chestia adoptării alfabetului latin, în locul celui rusec.

39. Proiectele de rezoluții prezentate Congresului.

40. Procesele verbale originale ale congresului.

41. Note amănunțite luate în ședințele congresului.

42. Un mare număr de documente și lucrări în legătură cu primele cursuri de învățatură din Basarabia (Iunie—August 1917).

43. Un mare număr de manuscrise de ale scriitorilor basarabeni din anii 1917—1918.

44. Declarația de Unire cu România a Uniunii învățătorilor din ținutul Chișinăului, la 2 Februarie 1918.

45. Originalul Statutelor primelor Asociații a învățătorilor moldoveni din Basarabia și de peste Nistru.

46. Manuscrisele tuturor articolelor cu alfabet rusec și latinesc, publicate în prima revistă pedagogică basarabească: „Școala moldovenească”, 1917.

47. Cuvântări basarabene rostite la deschiderea Universității populare din Chișinău, Febr. 1918.

48. Corespondența cu M. Sadoveanu în legătură cu primele reprezentanții, ale Teatrului Național din Iași la Chișinău, 24. I. 1918.

49. Corespondența cu G. Enescu, în legătură cu primele lui concerte în Basarabia, 26—29 Martie 1918.

50. Corespondența cu primii pro-

fesori bucovineni aduși în Basarabia (G. Tofan).

51. Corespondența cu primii profesori români dela Universitatea din Odesa.

52. Corespondența cu primii învățători cari au predat în românește în școlile primare ale Basarabiei.

53. Documente în legătură cu înființarea primelor biblioteci românești, în Chișinău, Bălți, Chiev, Balșala Visca, Aleski, Tiraspol.

54. Manuscrisele articolelor publicate în Nr 1 al gazetei „Ardealul” din Chișinău, 1 Octomvrie 1917.

55. Manuscrisul primului Abecedar românesc apărut în Basarabia, cu corecturile pentru tipar.]

56. Listele celor dintâi elevi moldoveni din liceul din Soroca și Chișinău, cari au cerut să se introducă în școlile lor limba română.

57. Documente privitoare la chestiunea bisericească (Aparținerea Basarabiei la Mitropolia Moldovei) și Note dela ședințele Comisiunii bisericești.

58. Corespondența cu mai multe sute de prizonieri ardeleni din Rusia, la 1917, în vederea plasării lor în Basarabia, pentru motive naționale.

59. Un mare număr de manuscrise de cuprins politic de ale basarabenilor din anul 1917—1918.

60. Corespondența cu oamenii de

legătură dela Moscva în chestia politica basarabească și românească.

61. Primele manifeste tipărite de Românii de peste Nistru, în Dec. 1917.

62. Note amănunțite luate în Congresul acestora, ținut la 17 Dec. 1917 la Tiraspol.

63. Originalul cuvântării de deschidere a acestui congres, de Șt. Bulat.

64. Cuvântarea lui Toma Jalbă, la acelaș congres (ms. original).

65. Lista cărților românești trimise în 1918 Românilor de peste Nistru.

66. Darea de seamă despre Congresul dela Tiraspol (manuscris orig.)

Onisifor Ghibu

„ASTRA”

Secțiunile științifice și literare ale Asociațiunii au ținut în 21 și 22 Maiu trei ședințe importante.

Secțiunile, autorizate de noul lor regulament, și-au revizuit alcătuirea, personalul; câteva s'au înființat acum: de ex. cea geografică-etnografică și cea medicală; toate au discutat apoi împreună ce au de lucrat, pentru ca Astra să fie astru.

Mărturisesc că am petrecut două zile plăcute. S'au expus o mulțime de idei; s'au cercetat puțințe de realizare; s'au împărțit pe timp proxim sau mai depărtat înfăptuirile.

Revizuiindu-și personalul, secțiile au cooptat ca membri un număr destul de mare de „regăteni” așezați acum în Ardeal, ca muncitori științifici. A căzut încă o barieră dintre frați! A fost frumos!

Revizuiindu-și direcția, a ieșit la iveală că «Astra» nu voește să se întreacă cu instituțiile științifice înalte: Academia, Institutul de istorie, Institutul de geografie etc, ci, așezându-se între ele și nație, să ia dela ele și să dea nației; cu alte vorbe: să dea precumpănire popularizării științelor.

Popularizarea nu-i operă ușoară.

Nu mai suntem o nație împărțită, ci una; nu mai suntem mici, am crescut mari; viața noastră n'avem a o măsură, ca până acum, cu criteri delă Budapesta și Viena, ci cu criteri mondiale: Toată situația noastră în lume trebuie judecată din puncte de vedere totdeauna științifice.

Nu mai suntem indivizi obligați la legi făcute de străini; ni le facem singuri; singuri ne căutăm drumuri nouă spre obiceiuri nouă. Idealele umane suferă acum prefaceri esențiale. Toate idealele noastre trebuiesc judecate, prefăcute în comparație cu ale popoarelor colege de viață mondială. Fără cunoașterea lor științifică comparația nu poate fi exactă.

Avem să călcăm energic înainte, ca popor, ca indivizi: Pentru a corespunde noiei situații, în care am intrat, ca indivizi și popor, «Astra» are datoria de a cerceta și din parte și condițiile de viață ale neamurilor și a populariza Ardealului tot ce poate contribui ca în el să se producă o conștiință luminoasă despre ce trebuie să voească, pentru ca bine să voească.

Aceasta este noua constelațiune despre care în ședințele secțiunilor s'au dat mai multe probe.

Mijloacele chibzuite, ce se vor practica în viitor, vor dovedi întrucât se va putea realiza ceea ce teoretic s'a văzut clar.

Dar lucrări de felul acesta nu se fac fără colaborarea nației. Dacă încercarea va reuși, ea nu se poate lovi de indiferență. Indiferența ar închide iarăși aripi care s'au deschis să zboare. Publicul, nația ar pierde mai mult decât secțiile. Să sperăm că refacerea acestora va reface și entuziasmul lunei.

G. Bogdan-Duică

DISCUȚII LITERARE

C. H. DROUHET

— VASILE ALECSANDRI ȘI SCRITORII FRANCEZI. „CULTURA NAȚIONALĂ“ LEI 100 —

I.

Publicația d-lui profesor de limba și literatura franceză la universitatea din București însemnează o zi mare în annalele istoriografiei literare române. Ea este *intâia* cercetare serioasă, impunătoare de literatură comparată asupra unui autor român. Faptul că *intâia* cercetare voluminoasă vine atât de târziu nu trebuie să ne mire pe nimeni; literatura comparată este și aiurea o nouitate; și aiurea literatura comparată s'a înființat abia după ce simpla expunere a celei naționale-izolate a fost oarecum încheată; dar noi nici pe aceasta n'am încheiat-o încă bine și, deci nu puteam pretinde să facem salturi; în aceasta avem opere — oarecum — legibile despre alte atribute înălțătoare vorbesc numai naivii, care nu știu ce este o istorie literară *mulțumitoare*; în cea comparată avem numai *cercetări* și, până acum, nici o încheiere, nici o schiță măcar despre întreg. De aceea zicem că opera d-lui Ch. Drouhet însemnează o zi mare în annalele istoriografiei literare române!

Cum, însă, noi avem și cititori care nu se ocupă ca specialiștii cu teoria literară, să mi se îngăduie o paranteză, în care să spun (după maestrul Texte) ce este literatura comparată, cu ce se ocupă ea, asupra căror chestiuni insistă ea de predilecțiune.

II.

Joseph Texte (scriind introducerea la Louis P. Betz, *La littérature comparée. Essai bibliographique*, 1900) determină „domeniul actual“ astfel;

1. *Chestiuni teoretice și probleme generale*, care sunt baza științei: ideile rasă, naționalitate, patrie, (ipoteze); condițiile dezvoltării literare (climă, instituții, limbă etc.); principiile generale privitoare la creația literară.

2. Literatură populară comparată sau folklore.

3. Literatura modernă comparată sau studiul comparativ al monumentelor „literare“ propriu zise.

4. Istoria literaturii generale, *Welt-literatur* (cum i-a zis Goethe)! Adică: expunerea totalului dezvoltării simultane a tuturor literaturilor.

După 24 ani dela acea prefață literatura comparată se află la un

nivel superior constatărilor dela 1900 ale lui Texte; ea a invadat energic în istoriile literare naționale, fie literaturile vechi, fie nouă și dă farmec social-psihologic expunerilor care nu se mai pot isola.

Pe Vasile Alexandri îl privesc toate cele patru domenii; toate-l cuprind; și toate vor trebui epuizate în special, întrucât îl privesc.

Dl Ch. Drouhet dă, în această privință, o contribuție eminentă, cu care mă voi ocupa amănunțit.

III.

Înainte de a vorbi, însă, despre conținutul cărții d-sale, să-mi dea voie a-i observa că titlul ei este mai mare decât conținutul. Titlul *V. Alexandri și scriitorii francezi* însemnează că d. D. s'a ocupat cu *toți* scriitorii francezi cari l-au înrâurit pe V. Al.; dar nu-i cazul: Pe unii i-a uitat.

G. Bengescu, un intim al lui Alexandri, a spus în *Convorbiri literare* și a repetat în *Revue des deux mondes* (1910, Decembrie) că, din tinerețe, influențele tari asupra lui A. au curs din: 1. Robinson Crusoe; 2. B. de Saint-Pierre, *Études sur la nature*; 3. Chateaubriand, *Atala*; 4. Lamartine, *Jocelyn*; 5. Rousseau, *Confessions*. În *Revue* etc. G. Bengescu spune despre Alexandri: „*Il se plaisait souvent à dire, lorsqu'il parlait de sa jeunesse, que ces deux ouvrages (Études sur la nature și Atala), ainsi que les Confessions et Jocelyn avaient eu sur le développement de son talent poétique une influence prépondérante et décisive*“ (Pagina 642)*. Dl D. de această tinerețe se ocupă numai în parte; dar, este drept, în partea cea mai

*) Aceleași informații G. Bengescu le repeși în *Pastels*, trad. franceză a pasteurilor (Bruxelles-Paris) 1902, unde la p. III desvoltă și situația sufletească ce-l pregătise pentru influența lui Rousseau etc. „*Dès ses premières années A., nature essentiellement rêveuse et contemplative, âme sensible, tendre et délicate, paraît avoir très vivement senti l'attrait mystérieux qu'exerce sur le Roumain la vue des hautes montagnes, des plaines fertiles, des forêts ombreuses, des gras pâturages, des plantes et des fleurs odoriférantes qui font la beauté et la richesse de son pays*“ (Il dévore Robinson Crusoe, ... J. R... B. de S.-P., Ch...). Aceștia „*acheveront de l'imprégner du sentiment de la nature*“; și „*de son propre aveu, ont eu sur le développement de son génie poétique une influence décisive et prépondérante*“.

interesantă. Anume: 1. *Influența franceză în poeziile lui Alexandri* (Lamartine, Hugo, Gautier). 2. *Modelele franceze ale teatrului lui Alexandri* (Picard, Molière, Regnard, Scribe, Désaugiers, Bayard, Théaulon, Favart, Gh. Bataille, A. Rolland, Sandeau, Hugo, Augier). Multele nume proprii arată că d. D. a urmărit toată atmosfera largă, în care A. a respirat; iar subtitlurile (pe care aici nu le reproduc) arată că a urmărit-o în toate modificările ce le-a avut asupra *alcătuirii sufletești și formei literare-interne* a poetului român.

Să nu fi bănuț, însă, d. D., că A. trebuie urmărit din toate începuturile sale, că Rousseau; B. de Saint-Pierre vor fi avut, cum A. indică însuși, o înrâurire decisivă? Sau d. D. ne rezervă și a *doua* surpriză?

Până la surpriză și înainte de a vorbi despre cuprinsul cărții sale — de cetit, onorabile cetitor, cu mare atenție! — voi intercală două vechi încercări ale mele, pe care d. D. le va verifica și le va desvoltă cu competența sa, în această privință superioară. Este vorba de *intâiele* îndemnuri spre ce totdeauna a fost Alexandri, grație și lui Rousseau, grație chiar lui B. de Saint-Pierre, cel atât de inferior aceluia.*)

IV.

Alexandri și Rousseau?

Curentul influenței lui Rousseau în România este mult mai vechiu decât V. Alexandri. Dar influența lui Rousseau Alexandri nu a suferit-o în țară, din mișcarea generală a ideilor, ci la Paris, cetindu-l acolo, privindu-l, probabil, prin prisma parisiană dintre anii 1834—1840, sau, poate, chiar neatins de aceasta — chestia nu se poate decide —, deci independent, măsurându-se cu el ca talent tânăr și în creștere, ca talent care tresărea instinctiv de frumuseți mai puțin aparente — probă: efectul produs asupra lui de versurile lui Gr. Alecsandrescu: *Culcat peste ruine sub care adâncită e slava strămoșească*, pe care I. Ghica i le-a declamat sub castanii din Luxembourg cu talent; care cu atât mai mult trebuia să tresară sub masivitatea frumuseților dintr'o operă mare.

Psihiatrii, de ex. Nöbius, bănuiesc că în epoca scrierii *Confesiunilor* Rousseau nu mai era deplin normal; și explică astfel o parte din surprinderile ce ni le procură faimoasa carte. Ei contestă chiar părți

*) Notițele mele datează de prin anii 1900—12; și nu-s complete. Iar acum alte lucrări mă împiedecă de-a le completa

biografice, pe care nu le-a putut scrie sinceritatea lui Rousseau, ci imaginațiunea lui uneori clătinată: Rousseau a fost după ei, mai bun decât se descrie în *Confesiuni*. Dar această împrejurare atinge cel mult biografia lui, nu opera de artă care a continuat să profite de neslăbita lui închipuire și de puterea de sugesție a cuvântului său bogat, energic.

Literații nu se îndoesc — niciunii — de aceasta. Dar, eu voi cita numai pe unul, despre care cred că răsună păreri azi curente în toată Franța. Citindu-l pe F. Maury (Montpellier) obțin o apreciere totală a scrierii care l-a impresionat pe Alexandri, deci a *direcției* în care ea a trebuit să-l împingă.

După aceea voi trece și la câteva considerațiuni de amănunt.

Maury scrie*: „Dacă cetitorul trebuie să fie cu băgare de seamă, când vrea să întrebuițeze *Confesiunile* ca izvor biografic și ca document de istorie literară, el se poate lăsa prins, fără șovăire, de farmecul povestirii care-i scrisă cu artă desăvârșită. In această povestire găsești de toate: feluri de actori, de epoci, de situații, de țări, de priveliști; farmecul unor episoade obicinuite pe care claritatea și puterea emoției le înalță până la cea mai înaltă inspirație; originalitatea unui om, care a știut, rând pe rând, să-și ascundă viața și să și-o risipească în cercetări de situații, de ideal și de pace. Il admirăm văzând cum singur și-a format, prin studii îndărătnice, un spirit renovator; în sfârșit găsim cheea și scuza paradoxelor sau nenorocirilor sale, deoarece narațiunea ne descopere un *sensitiv* a cărui neputință de voință nu-și găsea potrivă decât în vigoarea concepțiunii.

„Dar, făcând abstracție de interesul omenesc și dramatic, opera aceasta revelă literaturii un înțeles nou și anume mult mai bine decât *Noua Heloisă*. Se poate zice că Rousseau a cunoscut lumea externă înainte de a fi cunoscut pe semenii săi și că de ea s'a ocupat cu o patimă în creștere, pe când pe aceștia i-a urmărit cu o ură și cu o neîncredere care s'a tot adaos până la moarte. Astfel el *stărnește interes* pentru malurile lacului Lemán, pentru livada din Charmettes, pentru pozițiile din Hermitage și Montmo-

rency, pentru insula Saint-Pierre, și chiar pentru un simplu cireș. Zugrăvind feluritele cadre ale existenței sale și arătând cât de mult simpatia obscură a obiectelor externe i-a potențat impresiunile sale de bucurie sau de întristare, el a revelat unui secol iubitor de tradiții și de viclesuguri câtă poezie se poate cuprinde în viața unui personaj fără nume și fără aventuri eroice. Pretutindeni el a înfățișat această ființă omenească care avea să umple în curând istoria și literale cu faptele sale și cu ideile sale; pe de-asupra și de-a laturea sa el desvăluia *natura*, marea desprețuită, care avea să fie emancipată printr'o revoluțiune literară, înainte ca Francezii să se fi emancipat printr'o revoluție politică.

„De altă parte povestirea aceasta plină de descrițiuni care sunt o parte din biografie, farmecă prin meritele cu totul nouă ale stilului. Aici nu mai avem frasa încordată și pătrunzătoare, condensată energetic în vederea argumentării și sistematizată pentru lovitură, caracteristică pentru Rousseau ca polemist; aici desoperim o dicțiune ecre cu ușurință ia tonurile cele mai variate; dicțiunea ne înfățișează un Jean-Jacques necunoscut încă, surizător și potolit; căruia îi vine tot atât de ușor: narațiunea, anecdota, afacerile, satira; care-și îmbogățește limba cu un numeros vocabular ridicând la demnitate literară locuțiunile zilnice și amestecă în sine, fără discordanță, nobilul și comunul și chiar și provincialismul. Iată într'adevăr stilul potrivit genului: scriitorul l-a înzestrat din belșug cu mijloacele artei sale pentru că, în viața sa, el a avut parte de toate vicisitudinile, în rău și în bine, și i-a fost dat să culeagă, în fața universului, toate impresiunile unui contemplator sublim“.

Maury rezumă astfel curentul produs, protejat de Jean-Jacques. Cu ajutorul *lui*, el s'a fixat și în cugețarea lui V. Alexandri, în care, în acelaș timp, ciocăneau tendințele identice ale altor scriitori.

Iubirea naturii, firește, nu i-a predicat-o numai Rousseau; dar acesta i-a însoțit-o cu predilecția pentru omul mărunț, viețuitor în natură, departe de rafinarea culturii. Când s'a întors din Franța, Alexandri eră omul oamenilor mici; eră democrat cu predilecțiuni revoluționare; Rousseau îl prinsese și din partea aceasta. Și cum la noi omul mic eră și este încă țaranul, s'ar putea zice că spre

acest țaran l-a împins și literatura, și politica lui Rousseau.

La capătul cărării literare Alexandri a găsit natura Moldovei și pe țaranii ei; la capătul celei politice revoluția dela 1848.

Dar precis, dovedit exact, nu se poate arată în care rînd, în care faptă se manifestă *influența lui Rousseau, pe care trebuie să-l socotim, deci, ca un făuritor al generației spiritului lui Alexandri*, nu ca furnisor de teme isolate.*)

De aceea Alexandri rămâne în realitate, când zicea, că Rousseau (și ceilalți autori citați în notă) au influențat dezvoltarea *talentului* său, nu opera cutare sau cutare: *le développement de son talent*.

Relativ la *Confesiuni* și la Alexandri se pot cita, totuși, câteva teme identice, despre care însă din capul locului trebuie să afirm că nu le pot deriva din Rousseau, deoarece ar fi o naivitate să căutăm numai decât un izvor literar pentru subiecte pe care propria viață le-a oferit lui Alexandri din belșug.

I. Lui Maury îi bătui la ochi că Rousseau a stăruit să descrie în *Confesiuni* chiar și un simplu cireș. Textul cu cireșul surprinzător este acesta:**)

„Après le diner nous***) fimes une économie: au lieu de prendre le café qui nous restoit du déjeuner, nous le gardâmes pour le goûter avec de la crème et des gâteaux qu'elles avoient apportés: et pour tenir notre appétit en haleine, nous allâmes dans le verger achever notre dessert avec des cerises. Je montai sur l'arbre, et je leur en jetois des bouquets dont elles me rendoient les noyaux à travers les branches. Une fois mademoiselle Galley, avançant son tablier et reculant la tête, se présentait si bien, et je visai si juste, qui je lui fis tomber un bouquet dans le sein: et de rire. Je me disois en moi-même: Que mes lèvres ne sont-elles des cerises! comme je les leur jeterois ainsi de bon coeur!“

Foarte târziu Alexandri cântă aceeași scenă în hora *Cireșile* (1882):

Ici pe culme și 'n livadă,
Vezi, cireșile s'au copt.
Gauri negri stau la pradă
Pe-orice creangă câte opt.

*) Afirmăția lui N. I. Apostolescu relativă la scrișoarea a II-a și III-a din cartea V-a a Héroisei (*L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, 1909, p. 302, (notă) și la *Pasteluri* este o indicațiune greșită.

**) *Oeuvres complètes*, ediția lui P. R. Auguis, Paris, 1824, vol. 17, p. 235.

***) Rousseau și două fete.

*) In L. Petit de Julleville, *Histoire de la Langue et de la Littérature française*, Tome VI, p. 296—297.

Sai pârliazul, vină, vină,
Puiculiță cu ochi vii,
Să te duci cu poala plină
De goldane vișinii.

În copaci eu pentru tine
Ca un graur m'oiu urcă
Și cireșile sub mine
Drept în sin îi-oi arunca.

Iar de sus, privind la ele.
După ce m'oi înturna
Doi cercei de cireșele
La urechi îi-oi anina.

— Iacă vin, dragă bădiță,
Dar în schimb ce îi-oi da eu?
— Porți cireșe pe guriță,
Altă plată nici că vreu.

(Mîrcești)

Dacă am avea naivitatea de a admite felul de judecată al lui N. I. Apostolescu, am zice pripit; Iată izvorul francez al horei românești! Dar nu! Dela izvorul cetit între 1835 și 1839 până la hora din 1882 este departe, foarte departe. Dar nu! Cireșii n'au lipsit niciodată nici din satele moldovenești, din satul lui Alexandri, nici din grădina lui: De câte ori nu va fi văzut el scena care a zugrăvit-o în *Cireșele*? Și dacă a văzut-o de-atâtea ori, pentru ce am crede că el nu a fost în stare s'o prindă fără ajutorul lui Rousseau? Pentru ce am înjosi un mare talent exprimând neîncrederea în putința lui de a descoperi lumea care-l înconjoară de-a-proape?

Cealaltă temă o culegem depe întâia pagină a *Confesiunilor* *):

„*Que la trompette du jugement dernier sonne quand elle voudra, je viendrai, ce livre à la main, me présenter devant le souverain juge. Je dirai hautement: Voilà ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus*“.

Aceasta este idea din *Cântecul gîntei latine*, gînta se va ivi în fața lui Dumnezeu și îi va zice: *O Doamne 'n lume cât am stat, pe tine te-am reprezentat*. Dar ea nu-i nici a lui Rousseau, nici a lui Alexandri; este o ide creștină, pe care, de sigur, Alexandri a auzit-o mai întâiu dela părinții săi, dela religioasa sa mamă, care l-a învățat întâiu său creștinism.

Rousseau mai are și vreo două amănunte care se găsesc la Alexandri.

Direcțiile identice duc pe scriitorii pe aceleași drumuri, le scot în cale aceleași fenomene și dacă, fiziologicește și psihologicește, ei seamănă, atunci este firesc să se mene chiar și felul de a le vede și trata. Atât se poate zice despre Alexandri și Rousseau, mai mult nu.

*) Aceiași ediție, același volum, p. 3

Mai mult nu dovedește nici următorul text care ne arată pe Rousseau, iubind acelaș fenomen pe care Alexandri l-a cântat în *Concertul în luncă*.

Poesia românească este atât de populară, încât nu o mai citez. Citez numai textul lui Rousseau:

„*L'aurore un matin me parut si belle, que m'étant habillé précipitamment je me hâtai de gagner la campagne pour voir lever le soleil. Je goûtai ce plaisir dans tout son charme; c'était la semaine après la Saint-Jean. La terre, dans la plus grande parure, étoit couverte d'herbes et de fleurs, les rossignols presque à la fin de leur ramage, sembloient se plaire à le renfoncer; tous les oiseaux, faisant en concert leurs adieux au printemps, chantoient la naissance d'un beau jour d'été. d'un de ces beaux jours qu'on ne voit plus à mon âge, et qu'on n'a jamais vus dans le triste sol où j'habite aujourd'hui*“)

Și totuși, este sigur — și se poate dovedi cu observațiuni scrise de călători străini — că aceste concerte ale României sunt ceva deosebit de propriu; că ele au surprins pe toți străinii, care le-au auzit; și că — nu eră deci cu puțință ca Alexandri să nu le simtă farmecul, să nu le simtă farmecul, să nu le cante, pe când el de Rousseau nu-și va fi mai adus aminte de loc: *Concertul în luncă* este chiar una din posesiile cele mai naționale ale lui Alexandri!

Ziceam mai sus că temele identice sunt mai probabile când temperamentele sunt asemenea.

Firea lui Rousseau este bine cunoscută, pe a lui Alecsandri nu a studiat-o nimeni. Și de aceea va surprinde poate afirmațiunea că între cei doi scriitori sunt asemănări de simțire, care se pot dovedi.

Excitabilitatea lui Rousseau este un fapt pe care el însuși și-l descrie în *Confesiuni*. Fenomenul se constată și la Alecsandri în scrisorile din tinerețe. De-aici viforul lui Rousseau, de-aici adâncimea simțirii, comentarea ei, uitarea unora, sgomotul altă dată. De-aici, în amor, pierderea cu desăvârșire în obiectul iubirii sale, pe care vreau s'o exemplific numai cu două probe, cu o mărturisire de proprie observare și cu un caz concret. El zice despre sine:

„*J'ai des passions très ardents,*

*) Rousseau se afla în Wooton, în Staffordshire.

et tandis qu'elles m'agitent rien n'égale mon impétuosité: je ne connois plus ni ménagement, ni respect, ni crainte, ni bienséance; je suis cynique, effronté, violent, intrépide: il n'y a ni honte qui n'arrête, ni danger qui m'effraie: hors le seul objet qui m'occupe, l'univers, n'est plus rien pour moi. Mais tout cela ne dure qu'un moment, et le moment qui suit me jette dans l'anéantissement“.*) În altă formă, la alt prilej:**) „*Je ne pensois qu'au bourg Saint-Andiol et à la charmante vie qui m'y attendoit; je ne voyois que madame de Larnage et ses entours: tout le reste de l'univers n'étoit rien pour moi; maman même***) étoit oubliée“.*

Acesta este felul de-a simți pe care la Alecsandri îl găsim în *Steluta*: *pe când eram în lume tu singulară și eu*; pe când și pentru poetul român tot universul dispăruse, pe când în fața lui rămăsese numai ea, ca și la Rousseau.

În general se poate afirma că influențe literare fără temeiul unor afinități sufletești — pe care ele să se poată altoi — nu sunt cu puțință. Ecoul rousseauist din sufletul lui Alecsandri dovedi că acesta îi seamănă; și că fondul general îl mișcă pe poetul român, nu numai puterea artei lui, Rousseau.

Mai am de adaos o singură reflexiune. Dacă în convorbirile sale cu G. Bengescu Alecsandri a recunoscut că *Confesiunile* au fost o carte de îndemn pentru tânăra sa alcătuire literară; dacă un mic număr de idei confirmă afirmațiunea lui dovedindu-ne că Rousseau a determinat domeniul de observare, din care câteva fragmente au rămas și în opera lui Alecsandri, în toată opera lui Alecsandri; de dorit ar fi ca Rousseau să fie cercetat, din punct de vedere al lui Alecsandri, în toată opera lui. Eu am cercetat numai *Confesiunile* și *Heloisa*, din care aici n'aș putea aduce, drept confirmare, decât prea puține note pe lângă cele expuse mai sus. Deci eu las deschisă chestiunea.

G. BOGDAN-DUICĂ

*) Aceiași ediție, același volum, p. 58.

**) „*...*“ p. 445.

***) Mme de Warens.

Cititorii nu uită că printre îndatoririle de fiecare zi este și achitarea în mod anticipativ a abonamentului.

IARĂȘI ARDEAL

(Urmare)

N'am solicitat nici odată nimănui acest post, învidiat pe nedrept, și într-o ședință de consiliu am declarat neted pentru a mulțami pe cei 2—3 intriganți nemulțamiți, că sânt gata să-l părăsesc numai decât dacă n'aș avea încrederea colegilor. Cum această încredere mi s'a votat, am rămas.

Actele păstrate în Arhiva Comisiei Fondurilor și la Direcțiunea Liceului „G. Coșbuc” din Năsăud pot dovedi oricând că dl Marțian spune iarăși neadevăruri sfruntate când îmi atribue vre-un rol în demiterea fostului director Ghetie. Ea a fost cerută de cursul pe care l-au luat evenimentele. Chestiunea lui a fost rezolvită de Consiliul Dirigent, unde a reclamat, când eu de mult nu mai eram în Năsăud. Din procesele verbale și acte se poate vedea că mie nici n'a ajuns să-mi predea toate lucrurile. Orice alte afirmații sânt minciuni inventate de cei ce au interes să facă acest lucru.

Tabla cu „Alapitványi főgimnázium” am dat-o jos eu după oconsfătuire avută cu l. Ghetie, când ministrul de instrucție Zichy ne-a trimis pe la începutul lui Septembrie 1918 un ordin circular ca să împachetăm și să trimitem tot ceea ce avem de preț la Budapesta (ceea ce n'am executat) și să înlăturăm de pe edificiu tot ce ar putea „ațâța” pe dușmanul „dela Ost”. Măsura s'a dovedit pripită. Evenimentele întârziu. Ghetie a plecat din Năsăud, iar răspunderea a rămas numai asupra mea. Cu toate că tabla a fost luată noaptea, lumea se alarmase și se alarmaseră și autoritățile. Am fost chemat de primpretorele Czirjék și invitat să pun la loc tabla. Am refuzat mai întâiu pe motivul că am procedat în conformitate cu un ordin mai înalt, despre care, spre mirarea mea, el nu avea cunoștință. Chemat a doua oară și somat să o repun, am răspuns că n'am luat-o singur, ci de acord cu șeful meu, deci n'am răspunderea faptului și nu mă conformez. Am pus-o la loc numai după a treia somație, când primpretorele m'a amenințat că mă arestează imediat și raportează „fișpanului” că prin luarea tablei am produs neliniște în populație.

Reîntorcându-mă la liceu am povestit acest fapt celor câțiva colegi care se aflau în sala de ședințe și n'a avut nici unul nici un cuvânt de protestare împotriva hotărârii mele de

a reaseza tabla în situația în care mă găsiam și în care oricine ar fi făcut la fel. Ori trebuia să fiu pus la zid ca dl Marțian și ceilalți patrioți de după războiu să fie deplin satisfăcuți? Protestările s'au ivit numai mai târziu când putea să se pescuească în tulbure. Când a izbucnit revoluția peste vre-o câteva săptămâni, eu am fost cel ce a dat din nou jos tabla, de astă dată definitiv, nu Ghetie cum afirmă dl Marțian. Ghetie a sosit din Pesta în Năsăud numai cu o zi ori două după aceea. A asistat doar la declarația copartizanului său Péter Mihályi făcută de odată cu cea a lui Vaida.

Dar coadele de topor ale tuturor guvernelor ungurești, dintre care, cum arată singur acum, făcea parte și dl Marțian, stau la pândă și fiindcă aveau nevoie să-și reabiliteze șeful alungat din slujbă de sentimentul național revoltat al grănicerilor și să se reabiliteze înșiși au schimbat povestea, cu reticențe intenționate, în chipul dat în vileag acum de dl Marțian cel de bună credință și „binevoitor” pentru mine. Le trebuia să arate că fostul director, care pentru atitudinea sa maghiarofilă, (cel puțin la aparență) ajunsese odios și în conflict cu Fondurile și cu lumea din Năsăud și împrejurime, să fie înfățișat ca mai bun Român decât urmașul pe care i-l aleseseră atunci grănicerii.

Infamia a fost plasată cu îndemănare, mai ales în timpul când, trimis de Consiliul Dirigent ca Comisar ministerial în Cluj lipsiam din Năsăud, nu știam ce se petrece și vorbește în dosul meu și nu mă puteam apăra.

Dl Marțian afirmă că i-am tras la îndoială și mefitele pe care le-a avut în acțiunea pentru restabilirea ordinii publice (lucru inexact!) și mai are tepeul să spună că în această acțiune „a fost sprijinit de toți oamenii de bine din localitate, cu excepția d-lui D”. (p. 23). În adevăr, ca să afirme așa ceva, trebuie să sufere de o amnesie feroce și patologică, dublată de o fenomenală lipsă de conștiință. Doar toată lumea știe — sânt sute de martori și acte — că tocmai eu am fost „secretarul” d-lui Marțian tot timpul cât a lucrat, deci mâna dreaptă a lui, și, temperându-l, l-am împiedecat adeseori să ia dispoziții nesocotite când, obosit și enervat, bolnav chiar, d-sa începuse să nu-și mai dea seama de ce face. Și am rămas la post și după plecarea d-sale

de pe teren, până ce nu m'a doborât și pe mine gripa spaniolă, iar Statul Național s'a constituit altfel.

Acest neadevăr spus cu bună știință arată până la evidență cât temeiu se poate pune și pe celelalte insinuații calomnioase ale d-lui Marțian.

Nu cuprinde mai puțin neadevăr nici afirmația că, „în vreme ce toți bărbații jurau în biserică credință neamului românesc”, eu „am preferit (sic) să demonstrez plimbându-mă sigur în piață” (p. 23).

În adevăr cu două zile mai înainte primisem o telegramă dela noul ministru de instrucție revoluționar unguresc Lovász, în care, ca să câștige lumea românească, anunța că a revenit asupra măsurilor de sistare a ajutorului de stat dat profesorilor din Năsăud și cerea să-i trimitem numai decât statele personale pe întregul an, ca să le ordonanteze. Cum lucrurile se precipitau și Fondurile n'aveau bani, ci trăiau din imprumuturi, am gândit și ne-am înțeles că e bine să păcălim și noi odată pe cei dela guvern care-și bătuseră joc de noi aproape un an. Ajutat de alți doi colegi și de secretarul Fondurilor, am lucrat deci toată ziua aceea la state. Noaptea am lucrat până târziu singur, iar dimineața am mers, chiar fără a mânca, la liceu pentru ca să aranjez și expediez actele cu poșta înainte de ora 10. Când am terminat, am plecat acasă ca să iau dejunul. Traversând piața în drumul spre casă — și n'aveam aeroplan să zbor — am întâlnit convoiul, care dela Primărie mersese la biserică, unde făcuse jurământul, și acum ieșia de acolo. Doi colegi, care erau în fruntea convoiului, văzându-mă mergând spre casă, mi-au eșit în cale și m'au întrebat „eroic” unde am fost și unde mă duc de am lipsit dela jurământ. Le-am răspuns că merg acasă ca să dejunez, — că am fost până acum la datorie, că n'am un „alter ego” ca să-l trimit să asiste în locul meu în altă parte, și mi-am continuat drumul indignat de atitudinea lor provocatoare. Pot să mă mândresc că multămită absenței mele neintenționate dela acel jurământ, care fusese, o manifestație spontană — menită numai să producă diversune în țărani care fierbeau și la care n'au luat parte mai mult de 60—80 inși, — de care n'am avut știre mai înainte, pentru lipsa dela care sânt terfelit acum de dl Marțian, am putut smulge dela guvernul unguresc leafa profesorilor pe un an, iar aceștia,

între ei și cei doi viteji colegi ai miei, au avut cu ce să trăească tot timpul până ce Consiliul Dirigent s'a putut aranja ca să-i poată plăti.

Banii au fost ordonați telegrafic și, imediat după sosirea ordonanței, am rupt orice contact cu autoritățile școlare ungurești. Acest lucru nu s'a putut face d. p. la Blaj unde s'a scăpat momentul oportun.

Totul se poate controla cu oameni și acte până la scena pe care am povestit-o.

N'am înțeles nici atunci și nu înțeleg nici acum atitudinea rău — voitoare a celor doi colegi față de mine în cele dintâiu zile ale revoluției. Mai ales că mi-au fost și-mi sânt încă afirmativ „prieteni” cărora nu le-am făcut decât cel mult bine. Acum am prilejul să constate că o vorbă rea spusă cu ușurință în momente prietnice poate să fie primejdiașă, să prindă rădăcini adânci, să crească și să dea roade neașteptate. Pe o simplă întâmplare, un fapt divers fără nici-o importanță se poate clădi, prin intrigă și cu răutate, distrugerea morală a unui om, dacă împrejurările îi sânt contrare și nu-i dau posibilitatea să se apere. Cei doi „prieteni” pot să se felicite de succesul pe care l-au avut servindu-i d-lui Marțian motive de bârfeală. Să nu uite însă că, ceea ce mi s'a întâmplat mie pe urma nesocotinței lor, li se poate întâmpla și lor la un moment dat.

Am scris aceste memorii, ca să le zic așa, silit și am povestit cele cuprinse în ele așa cum s'au petrecut, pentru că, departe de fi rușinoase pentru mine, dimpotrivă, îmi fac cinste prin atitudinea cumpănită și calmă pe care am avut-o, precum și prin munca pe care am depus-o în vremurile grele prin care am trecut; desonorează cel mult pe acei puțini invidioși care, voind să împiedece cu tot prețul și cu mijloacele cele mai urâte pe un tânăr muncitor în ascensiunea inevitabilă pe care i-o motiva activitatea sa onestă, le-au iscodit și plasat cu o râvnă vrednică de un lucru mai bun.

Le-am scris în legitimă apărare, cum am scris și cele din articolul trecut. Și nu găsesc de loc, cum nu poate găsi nici un om cu mintea înțregă, că a te apăra cu indignare și energie împotriva unor ofense și infamii neprovocate cu nimic înseamnă „lipsă de orizont, de cultură, de bun simț și educație”, și, dimpotrivă, a plagia, a falsifica, a înșinua, a calomnia, a înventa și a reproduce josnice infamii, a spune

neadevăruri cu bună știință ar fi o onoare pentru un fost militar ca dl Marțian.

N'am să-l urmez pe dl Marțian pe calea personalităților. N'am fost, nici nu sânt „depozitarul rufelor murdare” ale d-lui Marțian. Nici n'o să mă desonorez și să-mi murdăresc mâinile colecționându-i-le și spălându-le. Dacă am spus cât am spus, am spus silit și, cum am zis, în legitimă apărare. N'am spus că voiu descoperi nici un „secret” împotriva lui. Nici nu am nevoie să desvălesc nimic. Dl Marțian și-a rupt singur masca și de sub ea apare figura urâtă a semidoctului pe cât de ignorant, pe atât de închipuit și avid de glorie, îngâmfat și pretențios, care plagiază, compilează, falsifică, pervertește cu îndrăzneală și fără rușine, iscodind neadevăruri și Calomniind, pentru ce? pentru a-și face prin astfel de mijloace rușinoase loc și nume și. . . pentru că ți-ai permis să nu-l lauzi odată când ți-o cerea Josnicia și-a arătat-o omul singur. Când, cum și unde încă? Nu mai interesează.

Deși cu îngrijorare pentru viitor, mă mângâiu numai că acest caz al d-lui Marțian nu e un caz izolat. Cazurile de arest fel sânt o apariție morbidă a situației morale de după război: valorile s'au răsturnat, criteriul de judecare al acestora s'a schimbat și toate nulitățile și ticăloasele coade de topor ale tuturor guvernelor ungurești de odinioară își ridică capul, cerând să stăpânească ca și în trecut turma docilă a celor mulți și proști care rabdă și tac când acești păcătoși își fac loc cu coatele, izbind în cei buni și cinstiți pentru a-i înălătura dela locul care li se cuvine.

Nu mai am nici un cuvânt pentru dl Marțian, plagiator și Calomniator dovedit. Orice ar mai scrie ori spune împotriva mea, pentru el voiu rămânea surd și mut. „Câinii latră, caravana trece”.

Dar am un cuvânt și o constatare pentru colegi. Nu s'a gândit niciodată colegul S. Pușcariu ce rău îmi face îndemnându-mă să cercetez influența ungurească asupra limbii românești și intervenind să se pună pentru această chestiune un premiu la Academia Română. „Povoiul” de etimologii ungurești, atât de apreciate de d-sa, pe care le-am dat pe urma acestui îndemn, l-a exasperat pe marele pontif al filologiei românești, tracologul Marțian. Și iată unde am ajuns!

Nu s'a gândit nici dl Ministru Al. Lapedatu, colegul nostru dela istorie,

câte neplăceri era să-mi pricinuească când mi-a cerut cu insistență să-i redactez și să-i dau pentru Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj articolul atât de detestat de dl Marțian, pe Care l-a auzit ca simplă comunicare improvizată și care i-a plăcut de atât de mult. Dar ce să faci? Vorba ceea: „Nu-i nimeni profet în țara sa”! Se vede că nici eu în Năsăud și pentru o seamă de Năsăudeni.

Cluj, 27 Aprilie 1925.

P. S. În discuția cu dl Marțian, ajunsă „personală”, nu din vina mea care nu fac polemică decât când sânt atacat, ci din vina celui ce în lipsă de argumente științifice, vrea să convingă prin „înșinu-ații” și „bârfeli” „patriotice”, se amestecă acum (ca oaspe nepoftit și, cum ne spune, numai de dragul adevărului) și „atotcompetentul coleg” dela lași, dl I. Bărbulescu (*Arhiva*, XXXII, No 2, pp. 120—125).

Cu vorba „competență” nu e bine să ne jucăm, căci e cu două ascuțituri. Și cel ce a pus-o în discuțiune e tocmai dl Marțian, care o are mai puțin dintre noi. Cât privește pe dl Bărbulescu, nu-mi trece prin gând, nici nu mi-a trecut vreodată să-i trag la îndoială competența de slavist. N'am căderea s'o fac și nu mă amestec unde nu mă pricep. Văd că a creat o școală și aceasta e un mare merit pentru un profesor. Dar îngustimea cunoștințelor d-sale de latinește a fost fixată definitiv de dl V. Bogrea în *Dacoromania*, II, 672, nota 2, iar filologie ungurească n'are de unde să știe. Pentru puțin temeinicile cunoștințe din istoria limbii române ale d-lui B., care poate să rezolve „metodic” toate problemele cele mai grele din istoria sunetelor românești din corespondența actuală a unei «slujnici» (cf. *Arhiva*, XXXII, No 1, pp. 1—27), pentru lipsa de obiectivitate și mai ales pentru proverbiale d-sale confuzie și neclaritate ne dă probe imediate în însuși articolul în chestiune.

Toată lumea știe ca / intervocalic latin a dat românește r : *salem* > *sare* etc. Numai dl B. spune că uneori a dat l, d. p. în *sulă* < *subula* și în *cărtulariu*. Numai cât *sulă* nu s'a născut direct din lat. *subula*, cum afirmă dl B., ci din forma *subla*, atestată în *CLL*, IV, 1712, căci „l'u atone étaît tombé dans les proparoxitons lorsqu'il se trouvait entre c, g, t, p, b et l” (O. Densusșianu, *H. l. r.*, I, 86). Apoi pentru dl B. nu există cronologie în dezvoltarea sunetelor. Se știe doar despre *cărtulariu* că nu ne-a rămas din vreo formă latină vulgară, ci ne-a venit din gr.-med. χαρτογράφος când / intervocalic nu mai trecea în r (cf. Tiktin, 302). Forma *cărturar* e născută prin asimilare ulterior. Cu astfel de probe vrea dl B. să dovedească că *Ardalos*-ul d-lui Marțian ar fi dat tocmai . . . *Ardeal* și că deci chestiunea rămâne . . . „deschisă”? Și a afirmă năzbătii necontrolate înseamnă „competență”, d-le B.?

N'am zis nicăieri că *ly* ung. nu dă și i în românește și că ung. *Erdély* n'ar fi putut da *Ardelu*. Dimpotrivă am arătat în *An. Inst. de Ist. n. r.*, Cluj, II, 249 că și avem un *Ardelu* din *erdély*, „loc cu izvoare, pl. Tazlăul-de-sud., jud. Bacău”. Și atunci la ce bun «poliloghia» d-lui B. despre „cuvintele române de origine ma-

ghiară cu fenomenul „ $ly > i^*$ ”? Ca să bată apa în piuă pe două pagini, să-și pună în cărca altuia „metoda unilaterală și superficială” de cercetare și lucrare și să ne facă să credem că e „competent” acolo unde nu e? Dar numele Transilvaniei e *Ardeal* pentru că, cum am arătat în *An. inst. de ist. naț. Cluj*, II, 236, această formă a trebuit să ne vie curând, din forma mai veche *Erde-el*, nu din *Erdély*. Dl B., înainte de a se amesteca în discuție, făcea mai bine dacă cetia și cel dintăiu articol al meu, care i-a fost trimis cu un an mai înainte și n'a găsit în el nimic de criticat până la primirea înșinuajilor „patriotice” ale d-lui Marțian. Încolo discuțiunea e oțioasă. Exemplele cu *li* date din elemente slavone și ungrești, fiind mai târziu, nu dovedesc nimic pentru elementele considerate latine ori preromane.

Greșala de tipar privitoare la *a* inițial netrecut în *ă* am observat-o și rectificat-o singur înainte de *Arhiva* d-lui B. (cf. nota de pe p. 357). Am rectificat-o, cât îmi aduc aminte, și în exemplarul din „*Soc. de mâine*” No 4—5 trimis d-lui B. tocmai ca în nota de pe p. 357 (formele numai cu *a* inițial *Ardăr, Ardăr, Arder, Ardër, Ardžer*, citate în *Arhiva* p. 122 după articolul meu, dovedesc acest lucru) și las la aprecierea altora să judece procedura „cinstită”, „obiectivă” și „colegială” a d-lui B. de a întoarce împotriva adversarului arma pe care i-o oferă singur din prea multă conștientiozitate.

De încheiere am o rugămintă și o întrebare, pentru care, vorba d-lui B., „il rog să nu se supere”. Rog pe dl Bărbulescu să mi explice prin ce transformări necunoscute până acum s'ar fi putut naște din lat. vulg. *ardeus* și din *Ardea* ale lui Piț românescul *Ardeal* și-l întreb dacă d-sa ar rămâneă imposibil ori n'ar discută „personal” când, în loc să fie combătut cu argumente științifice, ar fi bănuț, să zicem, de „germanofilism” și „lipsă de patriotism”? În sfârșit a plagia și a falsifica, a face diletantism prost și o-braznic înseamnă „știință”, „cinst” și „competență” pentru *Arhiva* care și-a fixat ca țintă și „o înșănătoșare morală”? Dar . . . „cine aseamănă, se adună”.

Cluj, 20 Maiu 1925.

N. Drăganu

Errata. Se va ceti: p. 339, col I, r. 11 „Ardeal”; col. II, r. II falsifica, r. 54 rușinii; col. III, r. 33 Acestea; p. 340, col. II, r. 40 *filearii?*; p. 357, col. I, r. 47 scurt; col. II, r. 41 *Reperitorium*; col. III, r. 3 și 30 Gooss, r. 18 și-a scris Gooss, r. 34 möglich; p. 358, r. 25—6 pe care . . . dl . . . îndrepteze; p. 383, r. 15 directoratul; în mai multe locuri *Ghetie* în loc de *Gheție*, cum se rostește acest nume.

(Sfârșit).

BIBLIOGRAFIE

Au apărut în editura: „Cartea Românească”:

Biblioteca Minerva No. 87 Spre mai bine de I. M. Guyau. Lei 5

Biblioteca Minerva No. 187 Povestiri de Alphonse Daudet. Lei 5

Biblioteca Minerva No. 92 Ani de temniță de Silvio Pellico partea II. Lei 8.

Cunoștințe Folositoare seria B. No. 40 Frigurile de baltă de T. Dumitrescu. Lei 4.

Industrializarea și comercializarea fructelor și legumelor. Premiata de Cartea Românească de I. Ștefănescu prof. la șc. de horticultură. Lei 80.

PROBLEME ȘTIINȚIFICE

AURUL MUNȚILOR NOSTRI

Istoria exploatării aurului din rocele eruptive ale munților nostri, anticipă cu mult data istorică a formării neamului românesc. Fără ca se ne pierdem în lumea ireală a miturilor, întrezirim ca localizare în legenda Argonauților țesută în jurul eroului Iason — un început de dibuire al lunei antice în căutarea regiunilor aurifere. Date istorice precise asupra exploatării aurului în regiunile noastre ni-sau păstrat în comentariile lui Herodot (480 a. Cr.), descriind comerțul intensiv de aur, pe care-l făceau vechii Fenicieni în toată Europa. Nu odată acestia în deplasările lor din peninsula Calchidiche peste Rhodope și Balcani ajungând în regiunea Dunării, străbat prin valea Oltului și a Jiului în Dacia locuită de Agathyrsi, făcând cu ei negoț de aur. Urmele și hrisoavele acestei epoci sau păstrat în o serie de brățare și monede (tetradrachmele lui Alexandru cel mare din Thassos) găsite în Valea Jiului la Petrosani și la Ghelinta în Săcuime. O exploatare sistematică a aurului în munții nostri, după ocuparea Daciei (107. d. Cr.) a fost organizată de spiritul practic al dominațiunii romane. Pentru o administrare cât mai intensivă și mai bună a exploatării aurifere, romanii instituiră un fel de inspectorat la Zlatna (Ampelem): „procurator Aurarium” și un subinspectorat: „subprocurator”, la Baia de Cris. (105—265 a. Cr.) După datele istorice cantitatea de aur exploatăată atinge cifra fantastică de 10.000 măgi. Metalul, romanii, probabil că-l prelucrau în monetăria dela Mitrovița (Sirmium).

În anul 1887 sau găsit în pasul Crasnei din Treiscaune 15 tablete de aur — de forma cerii spaniole, având în două colțuri — împrimate efigiile împăraților Valentinianus, Valens și Gratianus D. N. (dominii nostri), iar la mijloc inscripția „Lucianus Obr (yzumi) i sig (navit) și semnul lui Chrysmon. Analiza chimică a acestor tablete dovedea un conținut de 98% aur. Urmele acestei epoci din istoricul exploatării regiunilor noastre aurifere, sau păstrat până astăzi în conul vulcanic „Cetatea” de lângă Rosia, ciuruit de un labirint de galerii, din interiorul cărora s'a exploatat metalul nobil. Ca metodă tehnică de exploatare, romanii, spârgeau rocele

cu filoanele aurifere, prin încălzire și stropire cu apă decrepitându-le. Înaintau apoi în galerii scobite cu ajutorul unor dălți „arrugia” luminând interiorul galeriilor cu opaite. Blocurile cu incrustații sau impregnații de aur, le încărcau în saci și cu ajutorul scavilor le transportau la mori (șteampuri-concasoare), unde roca odată pulverizată, era antrenată cu un curent de apă, separându-se aurul prin aluvionare. Astfel de istoricul exploatării aurului munților nostri să leagă direct originea neamului românesc.

Munții Apuseni au fost întrecuți și sunt și astăzi punctul de gravitație în exploatarea aurifere.

Formați din o înșiruire mamelonară de domuri vulcanice — în timpul epocii terțiare în plină activitate — pe lângă varietatea de roce eruptive (dacite, andesite, riolite) ascund în măruntaiele lor metalul nobil.

Unind punctele principale periferice ale regiunii aurifere — Baia Arieșului, Zlatna, Săcărâmb și Carașul — obținem un trapez neregulat, cunoscut sub numirea foarte adecuată de „trapezul aurifer”, încadrând a suprafață de 800 Km². Aurul acestei regiuni obvine în stare nativă și sub formă de combinațiunii. Ca aur nativ să întâlnește sub formă filoniană, urmărind crivasele ce străpung masa rocilor, însoțit de regulă de o serie de minerale ca: Cuarț (Si O₂), Calcită (CO₃ Ca), Fluorină (Ca F₂) și Rodochrosită (CO₃ Mn), formând partea sterilă a filonului, numită „gangă.” Rocalele cele mai bogate în filoane aurifere sunt riolitele, considerate de mulți geologi ca rocele matre ale aurului, erupțiunea lor provocând direct formarea filoanelor. În aceste filoane aurul de celea mai mulțori este însoțit de sulfuri metalice de fer, cupru, zinc și plumb (Pirite, Calcopirită, Blendă, Galenă), fapt care lămurește încâtva condițiile de geneză ale aurului în natură. Ca și restul metalelor, aurul este adus în soluțiuni acide de Si O₂, sub forma de Clorură (Au Cl₃) de apele calde ce însoțesc în majoritatea cazurilor erupțiunile vulcanice (fenomene hidrotermale). Dată fiind puterea mare de disolvare a acestor ape, mărită și de presiunea la care sunt supuse în scoarța globului, gradul lor de mineralizare este foarte pronunțat.

Sulfurile metalice din conținutul lor în special sulfura de Fer (Pirita Fe S₂) provoacă precipitarea aurului, sub formă solidă elementară de aur nativ, comportându-se ca un catalizator natural. La întretărirea mai multor filoane în masa rocei, să produc concentrații cu separări în blocuri massive de aur, numite: „pepite“.

Urole dintre aceste pepite devin celebre pentru greutatea lor remarcabilă. Astfel în anul 1891 în minele dela Brad-Valea Musari din Hunedoara sa găsit o pepită de 58 kg, iar în 1905 la Gura-Barza în aceiași regiune, o altă pepită de 30 kg. Cea mai mare pepită din lume a fost aflată în câmpurile aurifere ale Indiei cu o greutate de 1350 kg. Cât de rar obvine aurul în astfel de blocuri, atât de des să întâlnește în așa numitele „dendrite“ depuneri de aur de o frumusețe remarcabilă, realizând o galerie întreagă de bizarerii, cu imitații de Licheni, Briofite, frunze și țesături în fir. În natură aurul mai obvine și ca minereu de impregnării, dispersându-se în masa rocilor în fluturași fini. Rocile impregnate cu fluturași de aur, supuse desăgării sunt spălate de apele de șiroire și rulate în râuri, unde eliberează fluturași de aur, îmbogățind nisipul râurilor în metal nobil, (Arieș, Olț, Pianul român) formând în natură, „aurul de aluviuni“, sau nisipurile aurifere (Urăli-Transval-California). Aurul recoltat din aluviuni este cel mai curat (98% Au), suferind o separare și rafinare mecanică naturală, de restul componentelor minerale, în asociația cărora impregna roca sau fisurile rocei. În trecut partea cea mai mare a aurului să recolta din nisipurile aurifere-aproape 87% din producția totală.

Astăzi abia 25% să mai estrage din zăcământ secundar prin aluvionare cu „șaitroc“ sau cu metoda hidraulică, restul de 75% din zăcământ primar filonian, prin amalgamizare sau în mod electrolitic prin cianare.

După conținutul în impurități de Cupru sau Argint: aurul elementar obvine în nuanțări galben-roșcate sau galben-alburii. Pentru comportarea sa chimică-inatacabil de acizi-oxigen și sulf sa numit regele metalelor, solubil numai în amestecul de 1:3, acid azotic cu acid clorhidric-numit apă regală.

Mult timp sa crezut că aurul nu formează nici un compus chimic, obvenind în majoritatea cazurilor în

stare nativă. În anul 1782 — întâmplător să întâlnească în regiunea localității Săcărâmb din jud. Hunedoara — de un păstor — bucăți minerale sure-plumburii. La început neglijate de oamenii de știință ai vremii, sa încercat totuș o analiză a lor pirognostică, obținându-se spre uimirea cercetătorului — ca reziduu de încălzire, aur metallic. Au observat în același timp eliberarea prin sublimare a unui element, nou necunoscut încă înregistrat imediat sub numirea de Tellurium dela latinescul Tellus — numirea pământului. Noul element — studiat deaproape e grupat la familia oxigenului — alături de sulf și Seleniu — dovedindu-se a fi singurul element chimic, ce obvine în combinațiuni naturale cu Aurul. Astfel sunt descoperite o serie de minerale noi — pentru primadată în rocele munților noștri și astăzi o mare parte a stocului de aur din țara noastră îl subministrează aceste telururi. Porclite cu numiri cu referințe locale ca *Sylvanita* [Au Ag Te₄ cu 27% Aur și 11% Argint, *Nagyagita* [Au₂ Pb₁₀ Sb₂ Te₆ S₁₅ cu 6% Aur], *Krennerita* [(Au Ag) Te₂ cu 34% Aur și 6% Argint], după numirea Transilvaniei, a localității Săcărâmb (Nagyág) respectiv a mineraloquului savant Krenner. Aceste minerale se întâlnesc în munții apuseni la Săcărâmb și Baia Arieșului. La Boteș sa descoperi o telurură de Argint, numită [după savantul chimist rus Hess,] *Hessit* [Ag₂ Te cu 63% Argint și 37% Tellur]. Aurul cel mai curat de 23 carați — 95% să estrage din minele dela Baia din față. Adagiul „curat ca aurul“ — nu corespunde unui realități, căci în natură aur pur nu există, ci aur cu un conținut mai mare sau mai mic de cupru, argint, fier. Când conținutul în argint atinge 20%, aurul prezintă nuanțări palide-alburii, constituind metalul anticilor Lydieni, numit „Electrum“.

Cât privește metoda de exploatare practizată astăzi în munții Apuseni sa emancipat foarte puțin din stadiul primitiv al metodelor utilizate de romani. Atât moțul ca particular cât și întreprinderile statului utilizează pentru zdrobirea și pulverizarea rocei impregnată cu aur, concasoare de lemn, cunoscute în limbajul locului, sub numirea tradițională de „steampuri.“ Înșiruite în alvia unui pârâu sau râuleț, antrenate ca și burduful bulgăresc cu un mosor de apă, prin sgomotul lor asurzitor, impresionează escur-

sionistul dela distanță. Pisăloagele șteampurilor, grupate în serii de câte trei, — cu vârf de cuarț sau stil de oțel, — isbesc alternativ blocurile de rocă, pulverizându-le. Astfel să eliberează fluturași de aur, cari să separă de pulberea rocei prin aluvionare cu un curent de apă, antrenati pe o cuvertă de lână, de unde sunt prinși — prin amalgamizare. Din amalgam aurul să extrage prin încălzire, mercurul volatilizându-se la 360°. Cu această metodă se extrage abia 25% aur, din conținutul rocei, restul de 75% să pierde pe gărlă, îmbogățind nisipul râurilor din regiunea auriferă.

O instalație modernă de șteampuri după sistemul Californian — utilizând ca forță motrice curentul electric, sunt instalațiile fostei societății 12 Apostoli — astăzi soc. „Mica“, — dela Gura-Barza din valea Crișului alb. În aceste șteampuri 190 săgeți-pisăloage, isbesc cu 90 loviri pe minută, roca cu conținut de aur, pulverizând anual aproape 160,000 tone. Sgomotul produs de aceste instalații, ia proporțiile unui baraj infernal, repercutat la distanță de rezonanța văilor din această regiune de racordaj a munților Apuseni cu munții Zaran-dului.

Producția acestor instalații atinge cantumul de 1300 kg anuai, cu un conținut de 60—70% aur. După datele statistice ale anilor 1908, 1915 și 1920 producția de aur și argint al regiunii de sub căpitanatul minier al Zlatnei să repartizează astfel:

în 1908 produce:

1. întreprinderile statului: aur = 118 kg; argint = 1958 kg.

2. întreprinderile particulare: aur = 2021 kg; argint = 432 kg.

în 1915

1. întreprinderile statului: aur = 118 kg; argint = 215 kg.

2. întreprinderile particulare: aur = 1193 kg; argint = 643 kg.

în 1920 după statistica minist. de Industrie și Comerț: producția de aur și argint se repartizează astfel: aur = 548 kg; argint = 392 kg. la care insumând și producția regiunii Baia Mare cu

aur = 153 kg; și argint = 1743 kg, întreagă producția anului 1920 face:

aur = 701 kg; argint = 2135 kg. în comparație cu 3132 kg. aur și 7732 kg. argint — producția totală din timp de pace a întregii Transilvanii. —

Minusul de producție realizat de exploatarea de după război — să

datorește stării de anemiare creată de efectele războiului la toate întreprinderile particulare sau publice — lipsa de muncitori, scumpirea lucrului și a condițiilor de trai, și nicidecum unei reduceri a stocului natural de metal din creeri munților. La anomalia de mai sus, să atașază și contrabanda nesăbuită a „gozarilor“ (hoji de mine) și a târgoveșilor străini, sustragând după informațiile noastre 8 kg. aur — săptămânal — pe piața Abrudului — din producția înregistrată oficial. —

O a două regiune bogată în aur, din țara noastră — este regiunea erupivă, formând massivul Vihorlat-Gutin din Maramureș — Sătmar în nordul Transilvaniei. Cantități enorme de metal au exploatat regii ungari în această regiune, începând încă din veacul al XIII-lea. În anul 1308 pe timpul domniei lui Carol Robert, apare un edict, dat de aceasta, prin care să dispune, ca venitul minelor de Argint dela Rodna veche, să se trimită reginei la Baia Mare, servindu-i ca bani de cheltuială pentru toaletă. Regina și domnițele petreceau vara la Baia Mare, în timpul liber culegând fluturașii de aur din nisipul râurilor din împrejurime, păstrându-și mult timp numirea de „rivuli dominarum“ — râurile domnițelor. În decursul veacurilor următoare (la 1446) minele acestei regiuni, devin proprietatea lui Ion Huniade, arândate ulterior de fiul său Matei Corvinul, supuse apoi la o serie întreagă de invaziuni din partea principilor ardeleni, a turcilor și mai ales a tătarilor. În apropierea localității Capnic, un bloc de piatră eternizează data ultimei invaziuni a tătarilor având inscripția „hic fucrint tartari 1717“, anul în care Rodna cu o populația de aproape 40.000 locuitori a fost distrusă complet. Era regiunea bogată care antrena toate năvălirile cu tendințe de jaf și pradă. Astăzi în această regiune — cu centrul Baia Mare — se exploatează — pe lângă minereu de cupru, plumb, zinc, o cantitate apreciabilă de Aur și Argint. În anul 1908 — regiunea Baia Mare produce 822 kg. aur și 5342 kg. argint, alături de cantități considerabile de plumb, zinc, cupru — având și zăcămintele de nichel și cobalt — acestea din urmă cu o producție anuală de 48.000 kg. Mineritul în această regiune — considerând bogăția și grosimea filoanelor metaliere — e numai în faza dela început, sortit ca punct de

gravitație al exploatării miniere pentru viitor. De încheiere, subliniem împrejurarea că Ardealul e prima regiune auriferă din Europa, producând 43% din producțiunea totală a Europei și aducând un aport de 0.4% la producția mondială. Studii geologice și de explorare amănunțite ne rezervă o serie de surprize cu considerare la aceste reale bogății ale subsolului țării noastre. *Victor Lațiu, profesor*

IN CHESTIA UNIRII BASARABIEI

În Nrul de pe Ianuarie a. c. al revistei „Viața Românească“ un cavaler care iscălește cu inițialele C. D. mă face pur și simplu apărător al imperialismului rusesc, pentru motivul că, într-o conferință despre Unirea Basarabiei am afirmat că aceasta a fost un produs al întregii conștiințe naționale, la care au colaborat, în frățească înțelegere, alături de basarabeni și elemente din celelalte provincii.

Mărturisesc că îmi e greu să încep o discuție pe această temă, mai ales cu oameni ca dl. C. D. care trebuie să fie sau cu totul lipsit de bună credință, sau cu totul ignorant în materie. Pentru că numai un astfel de om mă poate face apărător al imperialismului rusesc pe mine, care în cei doi ani de pretacere radicală a Basarabiei (1917—1918) mi-am dat tot ce a fost mai bun în mine pentru că să pot fi folosit cauzei naționale românești în acea Basarabie, la care atâția dintre eroii de astăzi nici nu voiau să se gândească.

Dacă d. C. D. este pur și simplu un ignorant de bună credință, l-aș sfătui să se lămurească asupra rolului pe care l-au avut Românii din afară de Basarabia în Unirea acesteia, informându-se în mod cinstit dela cei cari cunosc lucrurile mai de aproape sau cetind cel puțin cecece s'a scris despre aceasta de d. C. Kirilșescu în *Istoria războiului pentru întregirea neamului*, de d. D. Bogos în cartea sa *La răspântie*, sau chiar și de părintele I. Poclitaru în Nrul dela 1 Maiu a. c. al revistei *Luminătorul* din Chișinău.

Nu mă încumet a-i recomanda și cartea dlui Dr. P. Căzacu, despre care dl Dr. I. Nistor, membru al Academiei Române și profesor la Universitatea din Cernăuți, scrie că este cu totul tendențioasă (vezi volumul „Codrul Cosminului“, 1925).

Mai ales că se vede că d. C. D. cunoaște foarte bine această carte...

ONISIFOR GHIBU

RELAȚIILE CULTURALE ROMÂNNO-ITALIENE

„Leonardo“, revistă lunară de cultură italiană publicată de Fundația Leonardo din Roma a început să ne vină la redacție. Nrul 4 ce ni-l'a adus acum poșta, întâiul, ne prilejuește câteva constatări cu privire la felul cum știm noi să ne facem cunoscuți streinătății. Totul așteptăm să fie făcut de propaganda oficială, cu toate că nu mai există nimenea cine să creadă că am avut sau avem o atare propagandă. Particularii: profesori universitari și secundari, ziaristi, studenți trimiși la studii prin diferite state, nu fac nimic, nu exploatează legăturile lor cu factorii culturali din alte țări pentru a publica lucruri adevărate despre țara lor. Spunem odată, vorbind în coloanele acestei reviste despre propaganda noastră, că cu toate că avem un număr așa de mare de intelectuali cari și-au făcut studiile în Franța, cu toate că avem cel mai numeros contingent de oameni cari scriu și vorbesc franțuzește, avem literați, savanți cu legături întinse în lumea literelor din Franța totuși rubricile informative ale revistelor și ziarelor franceze au asupra României relații mult mai puține, decât asupra Ungariei spre pildă. Constatarea aceasta o putem face și asupra situației din Italia. Revista „Leonardo“ ne îndreptățește.

Ca revistă de informație culturală, „Leonardo“ se ocupă de orice manifestare în legătură cu cultura italiană. Lângă informații din Rusia sovietică, găsim în ea altele din Mexico etc. Am căutat deci și informațiile asupra României. Are și de acestea. Exact 4 rânduri și jumătate, cuprinzând lunile Martie și Aprilie. Veți admite, cred, că e prea puțin ținând seamă de traducerile și articolele numeroase, din și despre literatura italiană ce s'a publicat la noi în acest interval, și ținând seamă că în același timp despre Ungaria se scriu 257 de rânduri, datorită unui student al literelor unguerești, d. A. Widmar din Budapesta, după cum vedem din lista colaboratorilor rubricii „Italia all'estero“. Tot de aici vedem că cele patru rânduri despre noi, le datorim d-lui Aurelio Palmieri, un publicist italian care a publicat anul trecut un studiu documentat asupra Basarabiei și politicii sovietelor, în revista „La Vita Italiana“.

Nimenea la noi în țară nu s'a găsit să facă ceiace A. Widmar a făcut pentru Ungaria! Nimenea, cu toate că avem o societate culturală Italo-Română, o revistă de cultură italiană, atâția profesori de italiană, ca să nu amintim de studenții dela seminariile de literatură italiană cari ar putea foarte bine ținea în evidență cel puțin bibliografia italiană.

Desigur, toți așteaptă să facă acest serviciu: statul. Și dacă statul nu-l face, înseamnă că noi putem fi simplaminte omiși din lista țării unde cultura italiană are un ecou cât de mic. A trebuit să intrăm în coloanele revistei italiene grație unui italian, care cu toată bunăvoința, nu poate urmări tot ce-l interesează, ne-având — desigur — la dispoziție publicațiile necesare.

Ne gândim, că dacă nimeni la noi nu poate face ceiace A. Widmar face dela Budapesta (nici cineva dela revista „Roma“?), ar fi bine cu ziarele și revistele românești să trimită câte un exemplar revistei „Leonardo“.

a. b.

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

CULTURALE

Congresul „Ligii Culturale“.

În 21 și 22 Maiu a. c. s'a ținut la Timișoara întâiul congres al „Ligii Culturale“, în teritoriile de sub fosta stăpânire ungurească. — Înființată atunci, când durerile celor de aici trebuiau strigate în auzul Europei, când aceste dureri trebuiau să crească la Frații liberi o generație, care înțelegând unitatea ce ne-a legat *sufletește* în vitregia veacurilor, să fie gata a-și jertfi viața și pentru unitatea *politică* — Liga, a înscris pagini de glorie în istoria noastră, la acest început de veac. Propaganda din preajma războiului pentru unitatea națională a făcut să se uniască în șirele ei de luptă toți cei ce au crezut orbește în idealul realizat acum, și au avut verbul înflăcărat pentru a ne smulge din cătușele unei neutralități păcătoase. Descălecarea Ligii dincoace de Carpați trebuia deci, să găsească inimi calde, pline de recunoștință. În inima Banatului cu cei mai culți și mai înstăriți țărani, reprezentanții ei din toate unghiurile țării au fost învăluiti în căldura unei simpatii, amintirea căreia îi va aduce în număr crescut la anul — la Blaj.

La deschiderea congresului, în sala arhitecturală a Cercului Militar, 13 oratori au adus salutul autorităților și al celor mai de seamă societăți culturale din țară.

Desprindem din ele pe cel al Românilor macedoneni, rostit de dl N. Băzaria și pe cel al minorității șvăbești și germane rostit de dnii Kausch și Orendl. Dl N. Băzaria a vorbit cald despre suferințele, pe cari experiența dură a veacurilor, ni le-a hărăzit și nouă. La Români din Balcani cultura nu mai poate pătrunde în graiul lor, școalele sunt închise, iar în biserici trebuie să asculte cuvântul lui Dumnezeu în limbă străină. Întreaga sală a aclamat, în picioare, pe orator!

Dnii Kausch și Orendl ne-au întins mâni de înfrățire culturală; au recunoscut un progres cultural ca noi și și-au exprimat dorința de a pătrunde cât mai adânc în inima culturii noastre. Răspunsul dat de dl N. Iorga, președintele Ligii a fost o aspră lecție pentru vecinii de peste Dunăre, Liga, care a luptat pentru unitatea politică a tuturor Românilor și luptă azi pentru întărirea unității sufletești, respectă minoritățile cu o cultură proprie, cere libertate de dezvoltare a acestei culturi și dorește o cât mai adâncă cunoaștere a ei, pentru bună înțelegere, spre fericirea statului comun.

În ziua a doua, a desbaterilor, problema *alcoholismului* a preocupat aproape întreaga ședință. Intelectuali, țărani, industriași și comercianți din toate unghiurile țării s'au perândat la tribună dovădind că toate categoriile noastre sociale își dau seama de primejdia acestei vierme dela rădăcina nației. Soluțiile au fost multiple s'a propus o vie propagandă cu scrisul și cu vorba. Părerea noastră e că a lipsit acestor soluții unitatea și adâncirea pe care le-ar fi dat-o un specialist. După cât știm, Liga numără printre membrii ei pe prof. de chimie dela Cluj, Dan Rădulescu, care prin broșura tipărită nu de mult, a dovedit o orientare științifică în problemă. Dacă d-sa ar fi intrat într'un orizont mai larg, propunerile ar fi fost mai sigure și mai practice.

O altă problemă de mare importanță națională, pe care o aruncă pe viitorul nației, este cea a *natalității*.

Problema este de o crudă actualitate pentru întreaga nație, dar mai ales pentru Bănățeni. Bunăstarea acestora le-a golit și lor casa de copii, ca la alte nații, cari leagă scăderea natalității de progresul în civilizație. Problema a fost slevată de publicistica noastră în lumina unor statistici, cari ne pun într'o vădită inferioritate față de națiile conlocuitoare. A fost fericită ideea de a se arăta primejdia în fața unui congres cu reprezentanți din întreaga țară. Cei mai mulți dintre delegații au fost intelectuali de-ai satelor; reîntorși acasă, ei vor ști să apeleze la aceia, cari ne-au fost și ne simt unicul izvor de creștere a forțelor nației.

Dl G. Moroianu, președinte al tinerei secții din Cluj, a venit cu propunerea de a se trimite din congres telegramme de recunoștință, tuturor acelor cari, înainte și în decursul războiului, au dat ospitalitate în zările lor, cauzei românești. Ajutorul dat de presa străină, îndeosebi franceză, a fost printre puținele mijloace de propagandă ale unei nații, care avea de luptat cu fondurile nesecate ale împărăției de sub jugul căreia ne-am eliberat. Recunoștința, o floare atât de rară la noi, a fost bine că a răsărit în congresul Ligii, care acum își reorganizează secțiile din străinătate. Presa străină va vedea că nu uităm binele făcut și ne va deschide iarăși, coloanele ei în aceste timpuri când propaganda de ponegrire ne-a copleșit nația, ca niciodată.

De încheiere câteva cuvinte despre *arta*, care a încununat congresul. *Corul din Săliște*, care de câțiva ani concertează la congresele Ligii, a trăzit și de astădată un entuziasm rar prin cântecele lui atât de bine alese și atât de perfect executate. Iar ceace a fost nou pentru cea mai mare parte dintre congresiști a fost concertul *corurilor bănățene*. În grădina cinematografului de vară s'au perândat, formate din câte o sută de persoane, storcând fiecare admirație prin fineța nuanțării, și armonia vociilor. Cântecele popular în forma lui artistică și-a înfipt adânc rădăcinile în sufletul acestor țărani. Văzându-i cum îl execută, transportați de înțelesul și armonia lui, am putut înțelege cum luminează arta sufletul omului înăspriț de greui muncii. Țăranul moldovean, dela congres, a putut duce în sufletul lui icoana unei țărâni, care știe lucra dar știe să-și facă și sărbători sufletesti. Iar intelectualul, care a trebuit să se lase și el furat de vraja acestor cântece, a putut să întrevadă ce înseamnă o cultură care-și scoate miezul din realitățile naționale și îl toarnă în tehnica perfectă, împrumutată de civilizație.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Buletinul societății autorilor dramatici români. Anul întâiu (1923—24), Nr. 1. București 1925.

Dl Caton Theodorian, președinte, face o dare de seamă despre începuturile societății, cu la încercarea a lui I. Diamandy (un presupțios uitat acum), cu a 2a a zece autori, la 3 Sept. 1915 (dintre cari 4 an murit) și însdrăvenirea acesteia după războiu. Statutele s'au votat în a. 1922 (14 Martie). În a. 1923 (19 Martie) societatea și-a ținut a doua adunare generală. În a. 1924 societatea avea o avere de 225.788 lei (depuși la banca Marmorosch-Blank). Ultima adunare generală s'a ținut la 21 Decembrie 1924. Avera

se urcase la 341.313 lei. Veniturile toale sunt, însă, 700.113; și anume dela afișajul capitalei (416.313) și din taxa de 1 leu de bilet la teatrele naționale (27.500). Societatea se consolidează.

Din Buletin, pentru public, este mai prețioasă bibliografia dela paginile 37—39, pe care o reproducem întreagă; și anunțurile creațiunii viitoare ale autorilor dramatici.

Membri Fondatori-activi și opera lor dramatică.

1. Arhip Ticu: »Inelul«, piesă în trei acte.

2. Aslau I. C.: »Odinioară«, feerie în patru acte.

3. Bărsan Zaharia: »Trandafirii Roșii«, feerie în trei acte; »Sirena«, dramă în trei acte; »Mărul«, comedie în două acte; »Se face ziuă«, dramă într'un act.

4. Brătescu-Voinești I.: »Sorana«, piesă în trei acte, în colaborare.

5. Eftimiu Victor: »Înșirte Mărgărite«, feerie în trei acte și în versuri; »Cocoșul negru«, fantezie dramatică în cinci acte și în versuri; »Akim« traqi comedie în trei acte; »Ave-Maria«, piesă în trei acte; »Prometeu«, fantezie dramatică în cinci acte; »Don Juan«, fantezie dramatică în cinci acte și în versuri; »Ariciul și Sobolul«, comedie într'un act; »Rapsodii«, un act în versuri; »Crăciunul lui Osman«, comedie într'un act; »Comoara«, piesă într'un act; »Noapte de Crăciun«, Piesă într'un act; »Thebalda«, tragedie în cinci acte.

6. Floru Igena: »Fără reazim«, piesă în trei acte.

7. Goga Octavian: »Domnul Notar«, dramă în trei acte.

8. Gusty Paul: »Nihilisții noștri«, comedie în trei acte; »Arză-i focul București«, comedie în trei acte localizată din franțuzește; »Deputații în halat«, comedie în trei acte, localizată din limba franceză; »Cearta pentru revizuire«, comedie într'un act, localizată din limba franceză; »Secretarul general«, comedie în trei acte, localizată din limba franceză; »Manevrele de toamnă«, comedie în patru acte, localizată din limba germană; »Femeile noastre«, comedie în patru acte, localizată din limba germană; »Răpirea Sabinelor«, comedie în patru acte, localizată din limba germană; »Microbi Bucureștilor«, comedie în patru acte, localizată din limba germană; »Vânătorii de zestre«. comedie în patru acte, localizată din limba germană; »Cinematograful«, comedie în trei acte, localizată din limba germană; »Ginerile domnului prefect«, comedie în trei acte, localizată din limba germană; »Escadronul al treilea« comedie în trei acte, localizată din limba germană; »Toma necredinciosul«, comedie în trei acte localizată din limba germană; »Extemporalul«, comedie în trei acte, localizată din limba germană.

Herz A. de: »Domnița Ruxandra«, epizod istoric în trei acte; »Noaptea Invierii«, dramă în patru acte; »Biruina«, piesă în trei acte; »Cuceritorul«, comedie în trei acte; »Păiajenul«, comedie în trei acte; »Bunicul«, comedie în trei acte; »Mărgeluș« comedie în trei acte; »Când ochii plâng«, comedie într'un act; »Sorana«, piesă în trei acte, în colaborare.

10. Millian Claudia: »Masca«, piesă într'un act; »Rozina«, piesă în trei acte.

11. Minulescu Ion: »Pleacă Berzele«, piesă în trei acte; »Lulu Popescu«, comedie într'un act; »Omul care trebuie să moară«, comedie în trei acte.

12. Moldovanu Corneliu: »Fluturii«, co-

medie într'un act și în versuri; „P'aicea nu se trece“, poem dramatic într'un act, în colaborarea.

13. Moșoiu Alfred: „Jocul anelor“, piesă în patru acte; „Lunca din Mircești“, un act în versuri, în colaborare; „Prede vară“ piesă în trei acte.

14. Papadat-Bengescu Hortensia: „Bătrânul“, piesă în patru acte; „Lulu“, piesă în trei acte în colaborare.

15. Pașcanu M.: „Moartea Cleopatrei“, dramă istorică în patru acte.

16. Peretz I.: „Bimbasa Sava“, dramă istorică în patru acte; „Puiu de cuc“, piesă în trei acte; „Mila Iacșici“, dramă istorică în cinci acte; „Premergătorii“, un act în versuri.

17. Petrescu Camil: „Suflete tari“, piesă în trei acte.

18. Popa Ion Victor: „Ciuta“, comedie în trei acte.

19. Rădulescu Mircea: „Serenada din trecut“ comedie eroică în patru acte și în versuri; „Legenda Coroanei“, un act în versuri; „P'aicea nu se trece“, poem dramatic într'un act, în colaborare; „Lunca din Mircești“, un act în versuri, în colaborare; „Bizantz“, piesă în patru acte în versuri.

20. Ranetti G.: „Romeo și Julieta la Mizil“ comedie într'un act; „Săracul Dumitrescu“, comedie într'un act.

21. Rebreanu Liviu: „Cadrilul“, comedie în trei acte; „Plicul“ comedie în trei acte.

22. Rîuletz Const: „Baia Domniții“, piesă în patru acte; „Cu perdelele lăsate“, comedie într'un act; „Femeile ciudate“, piesă într'un act, în colaborare; „Pălăria“ comedie într'un act; „Cei mai de seamă“ comedie în două acte: Pentru țară, piesă în trei acte.

23. Sabaru Al.: „Cain“, dramă în trei acte.

24. Sorbul Mihail: „Patima Roșie“, comedie-tragică în trei acte; „Letopisești“, dramă istorică în cinci acte; „Dezertorul“ comedie-tragică în trei acte; „Prăpastia“ dramă în patru acte; „A doua tinerețe“, comedie tragică în trei acte; „Săracul popă“, episod dramatic într'un act; „Poveste banală“, comedie într'un act; „Don Quichotte“, piesă în șapte tablouri.

25. Theodorian Caton: „Bujoreștii“, comedie dramatică în patru acte; „Comedia inimii“, piesă în trei acte; „Nevestele domnului Pleșu“, comedie în trei acte; „Stăpâna“, dramă în trei acte; „Ziua cea din urmă“, dramă într'un act.

26. Ursachy G.: „O Căsnice“, comedie în trei acte; „Uitarea de sine“ comedie în trei acte.

27. Vasilescu I. Al. (Valjean) „Ce știa satul“ comedie într'un act; „Nodul Gordian“, comedie într'un act; „O lacrimă“, piesă într'un act.

28. Voinescu Romulus: „Pășania lui Burăh“ comedie într'un act; „Prejudicata“ dramă într'un act „Povara“, piesă în trei acte.

29. Kirîtescu N.: „Un erou“, comedie în trei acte.

30. Tătărescu G.: „Când vine viforul“, cronică dramatică în patru acte.

31. Froda Scarlat: „Fata din dafin“, piesă în trei acte și două tablouri, în versuri.

32. Petrescu Lucreția: „Păcat“, dramă în trei acte și un tablou.

Ce pregătesc autorii dramatici.

Aslan F. C., a terminat comedia în trei acte: „Buburel“; lucrează la o piesă în trei acte: „Biete'le noastre suflete“.

Arhip Ticu, a terminat comedia în trei

acte: „Luminița“. Admisă la Teatrul Popular.

Brătescu-Voinesți, lucrează la o piesă în trei acte: „Cenușereasa“.

Floru Igena, lucrează la o dramă în trei acte: „La o curte domnească“.

Goga Octavian, pregătește drama modernă în trei acte: „Mesterul Manole“.

Froda Scarlat. În manuscris: „Minciuna“, piesă în patru acte, „Să fim severi“, comedie într'un act. În pregătire: „Cămașa fericitului“, piesă în trei acte. „Pentru o femeie“, un act.

Herz A. de, a publicat în numărul de Crăciun al „Adevărului literar“ comedia într'un act: „O seară pierdută“. A terminat o piesă în trei acte și în versuri: „Un episod istoric“. Lucrează la comedia în trei acte: „Omul de zăpadă“.

Kirîtescu N., lucrează la libretul opere-tei originare: „Lampagiul de seară“.

Minulescu I., a cefit comitetului de lectură a Naționalului: „Manechinul sentimental“. Admisă.

Papadat Bengescu Hortensia, are admisă la Teatrul Național din București, „Povârnișul“, piesă în trei acte.

Petrescu Camil, a publicat: „Un act venețian“, admisă la Teatrul Național. Lucrează la: „Mioara“, piesă în patru tablouri și „Jocul ieilor“, în trei acte.

Petrescu Lucreția, a prezentat Teatrului Național din București: „Răsura“, comedie. Admisă.

Rebreanu L., pregătește: „Scara sfinților“, comedie în trei acte.

Sorbul Mihail, a terminat de scris: „Glasul nevestei“, comedie într'un act.

Theodorian Caton, a publicat în „Rampa“ de Crăciun: „Mâna care vindecă“, dramoletă într'un act. Nou: „Jucării sfărâmate“, comedie în trei acte.

Vasilescu Al. J. (Valjean). În manuscris: „Apostolii“, comedie în trei acte.

Pe anul 1926 societatea va publica „Calendarul autorilor dramatici“, cu lucrări inedite, piese scurte, în câte un act, scene, articole; cu biografia membrilor și fotografiile lor. Foarte interesant! Societatea plănuiește și un turneu în tot cuprinsul țării. Foarte util!

În „Gândirea“ (an. V, nr. 1) un frumos eseu al d-lui Cezar Petrescu despre adevărata literatură, pe care o seamă de curente moderniste, chinuri „intelectualiste“ lipsite de orice sens, în căutarea unor noi dogme artistice au pierdut-o cu desăvârșire. Arta este expresie de viață, vibrația aceluia efluvii impalpabil care se stabilește între creator și cetitor, iar arta acelora cari, aleargă după originalitate, construiesc prin jocuri de inteligență opere futuristo-constructiviste, nu este artă, după cum copacul din asfalt, strâmbat, chircit, falsificat nu e pădure — nu e viață.

Dar arta are și o funcție socială, pe care aceste plăsmuiri mecanice nu o pot îndeplini.

„Ciudată e însă situația literaturii și artei față de marele public după acest proces de căutare a unor noi canoane. Deoparte arta s'a aristocratizat, toate revoluțiile artistice de patruzeci de ani au condus la rituri tot mai secrete și mai rafinate. De altă parte arta populară coboară către spectacolele care degradează sensibilitatea artistică. Plăcerile poporului: cinematograful, teatrul(?), revistă, sport, ne întorc la panem et circenses. Moda alexandrinismului și aceea a jucătorilor de circ au fost contemporane: sus o subtilitate ermetic rezervată inițiaților, jos satisfacția instinctelor primitiv estetice, amestecate cu cele mai josnice pasiuni. Între aceste două extreme se căscă abis. E un ceas primejdios acela în care artistul nu mai e iubit de popor și plătit cu aceeași monedă, îl urăște. Unitatea corpului social e distrusă“.

Se critică prin aceasta și unele din poezii publicate în „Gândirea“...

„Revista Moldovei“, an IV, nr. 11-12, publică un studiu despre cooperativele de producțiune agricolă semnat de d. Lazăr Teodor și bucăți literare de Toma Chiricuță, Lia Cucu. Vasile Gh. Petrescu, C. I. Ștefănescu și Vasile Jurist. D. Traian Ichim publică două din actele divanului domnesc din Moldova, două mărturii din prima jumătate a veacului trecut.

GRATIS

puteți avea 3500 Lei, dacă veți cumpara orice la

Magazinul Parisien S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand Nr. 12

Bilete de loterie se vor da gratuit în magazinul nostru fiecărui cumpărător.

deoarece Direcțiunea Magazinului Parisien S. A. a decis, ca să restituie cumpărătorilor săi o anumită cotă din venitul firmei și anume, în ziua de 25 a fiecărei luni

va trage la sorți în prezența notarului public 3 obiecte de valoare

puse la vedere publică în vitrina firmei și obiectul, ori contravaloarea acestuia, îl predă câștigătorului norocos. :-:-:-:-

Articlii de modă pentru bărbali, mărunțișuri, ciorapi, porțelan și sticlărie, cărucioare pentru copii și jucării, se pot afla în asortimentul cel mai mare și mai ieftin în Magazinul nostru.

VIZITATORI ROMÂNI LA KARLSBAD

CE SE POATE CITI PRINTRE RÂNDURILE LISTELOR DE VIZITATORI ALE UNEI
STAȚIUNI BALNEARE MONDIALE

Stațiunea balneară Karlsbad publică regulat lista de vizitatori, iar la finele fie-cărui an alcătuește câte o statistică, după țările de origine ale vizitatorilor. În arhiva orașului se găsesc astfel de liste tipărite, cu începere din anul 1795. Până în acel an, administrația comunală trecea pe vizitatori în registre, păstrate și astăzi la arhivă, unde pot fi văzute cu învoirea arhivarului orașului, profesorul Ludwig.

Am răsfoit aceste liste, căutând să văd când au început românii să vie la Karlsbad, și cum a progresat numărul lor până în ziua de astăzi. Cu această ocazie am descoperit unele lucruri extrem de interesante. Dacă nu te mulțumești să citești nume și cifre, ci cauți să faci o legătură între oameni și fapte, constăți că din citirea listelor de vizitatori ai Karlsbadului, poți reconstrui întreaga istorie a României moderne, în unele privințe chiar până în amănunte. Într'un foileton, pe care l'am publicat în numărul dedicat României de ziarul „Prager Presse”, am arătat lucrul acesta.

Cum articolul de care vorbesc a rămas necunoscut publicului românesc în cele ce urmează, voi repeta și unele lucruri spuse acolo.

* * *

Controlând primele liste tipărite, cu începere, cum am spus, dela 1795, n'am găsit vizitatori români până în anul 1821. Așa în acest an se ivesc primii români și anume Doamna Caterina de Ghyka, născută la Iași, dar locuind la Viena, apoi Dr. Ion Firich și spătarul Alex. Sturdza, amândoi din Moldova, și călătorind cu pașapoarte rusești. Cred că plecarea lor la Karlsbad poate fi pusă în legătură cu ocupația rusească, de oarec listele de vizitatori din acea vreme ne arată că numeroși nobili ruși veneau regulat la Karlsbad. Se știe că și împăratul Petru cel Mare fusese vizitator devotat al Karlsbadului, unde a lucrat ca zidar la construcția casei numită Pfau, vis à vis de actuala casă „Rubin”.

În 1822 găsim doi vizitatori din Basarabia, Iancu Russul și sora lui Ruxanda Donici. În același an întâlnim și primul vizitator din Muntenia, comerciantul Vasile Dumitriu din București.

În anii următori găsim regulat câte doi—trei români. Numele pe

cari le întâlnim sunt acelea ale familiilor boerești: Ghyka, Cantacuzino, Sturdza, Olănescu, Știrbei, etc, dar și unele nume obișnuite ca Popescu, Niculescu, precum și unele nume evreești, ca Marcus Israel Focșaner din Iași.

În acest timp găsim și unii români din clasele de jos, veniți ca servitori ai celor de mai sus sau și ai unor vizitatori de alte naționalități. Astfel David Bogdanovici din Oradea-Mare a fost la Karlsbad în anul 1825 însoțit de vizitiul Nicolae Moldovan, desigur român.

Nu este o întâmplare că anul 1821 a adus primii români la Karlsbad. Este anul intrării principatelor române în viața europeană; este începutul istoriei moderne a acestor principate. Cineva care n'are nici cea mai mică idee de istoria României, ar putea ghici această dată din studiul listei de vizitatori ai Karlsbadului.

* * *

Câteva decenii, numărul vizitatorilor români a rămas neînsemnat. Starea politică, economică și culturală nu permitea încă masselor de cetățeni să părăsească țara. Românii formau un procent foarte redus din numărul total de vizitatori, după cum se vede din lista de mai jos. Până la 1864, vizitatorii erau numărați pe familii, trecându-se în registre sub un singur număr întreaga familie și personalul de serviciu, pe atunci destul de numeros, al vizitatorului. Astfel

An	Număr vizitatori	Număr familii	Număr persoane
1859	4535	14	14
1860	6366	25	25
1861	6615	52	52
1862	7363	72	72
1863	7363	46	46
1864	10857	63	63
1865	5984	46	46
1866	4237	29	29
1867	12671	80	80

Cum se vede, o scădere pronunțată în anul 1866. Dar scăderea nu se mărginește la români, ci este generală. Ca atare și explicația este de ordin general. În vara anului 1866 a avut loc războiul austro-prusac, teatrul luptelor fiind chiar Boemia. Vremurile de războiu nu sânt tocmai favorabile căutării sănătății.

O dată cu domnia prințului Carol, numărul vizitatorilor români ai Karlsbadului crește repede. În 1867 găsim 80 de vizitatori, în 1868 sânt

207, în 1872 găsim 390, dintr'o frecvență totală de 19.000. Istoricul ar spune: Româniia a început să se organizeze, țara se îmbogățește comerțul și industria înflorau, legăturile cu apusul deveneau mai strânse”.

În anii 1873 și 1874 găsim o scădere a vizitatorilor români, scădere care devine și mai însemnată în 1876, anul răscoalelor din Balcani și în 1877 anul războiului. Frecvența generală crește însă în acest timp, ceea ce dovedește că pricina scăderii era de ordin local.

* * *

După războiu, numărul vizitatorilor crește din nou, ajungând în primii zece ani între 400 și 450; în 1889 găsim 991 vizitatori. Prima mie este trecută în anul 1892, când găsim 1085 vizitatori, dintr'un număr total de 36.396, adică 30%. Acest număr crește mereu, din an în an, ajungând în 1899 la 1531.

De sigur că istoricul ar deduce de aici: „după războiul independenței, România intră într'o nouă perioadă de bună stare; de progrese pe toate terenurile, de atașare la Europa occidentală”.

În 1900 numărul vizitatorilor scade brusc, la 983, probabil din cauza expoziției din Paris, care atrăgea lumea. Ca de obicei, aceste scăderi se repară cu greutate. Numărul vizitatorilor crește cu încetul și abea în 1907 atinge din nou cifra din 1899, după care creșterea devine mai repede. În anul 1912 găsim apogeul pentru perioada dinaintea războiului mondial, 2078 persoane din 68269 adică tot 30%.

Începând din anul următor, 1913, statistica vizitatorilor din Karlsbad prezintă un traseu atât de zăpăcit, în cât este clar pentru cine o urmărește, că evenimente grave au loc în Europa. În acest an, curba mereu ascendentă până atunci, prezintă o mică depresiune. Undeva, în marele rezervoriu din cari vin vizitatorii, trebuie să se petreacă ceva. Cercetând cifrele pe națiuni, vedem că punctul de plecare al furtunei este în regiunea Balcanilor, dovadă că acolo se petrec evenimente importante. Vizitatorii români scad în acest an la 1306; mai ales în toial sezonului nu vin de loc români la Karlsbad. În August, situația se îndreaptă puțin, în Septembrie vin chiar mai mulți români decât în alți ani. Nu e nevoie de o fantazie prea bogată, pentru a înțelege că în Balcani am avut războiu, la care a participat și Româ-

nia, că pacea s'a încheiat în timpul verii, așa că unii din cei ce nu putuseră veni la timp, și-au făcut cura la finele sezonului, după încheierea păcii.

Anul 1914 a început sub auspiciu bune; până la Iulie, numărul general al vizitatorilor, dar și acela al românilor, s'a menținut la aceeași înălțime ca și în anii cei mai buni. Dar la finele lui Iulie s'a întâmplat o catastrofă. Dintr'odată, dela o zi la alta, Karlsbadul s'a golit de vizitatori. Numărul total al românilor din acest an a fost de 1378, toți sosiți înainte de 30 Iulie. Intrăm în plin războiu mondial.

Observatorul atent înțelege însă că România se afla încă în neutralitate. Pe când din unele state nu mai veneau vizitatori de loc, din România au fost totuși 281 persoana în 1915 și 241 în 1916; în schimb în cei 2 ani următori, de participare la războiu n'au mai fost la Karlsbad decât 49 vizitatori în 1917 și 32 în 1918, toți din teritoriul ocupat.

Anul 1919 a fost primul an de pace; este însă evident că în acest an ordinea nu fusese încă restabilită în Europa: numai 106 români au făcut în acest an cura de Karlsbad. În 1920, români încep să se aventureze în Europa, căci la Karlsbad au fost în acest an 1227 vizitatori din România-mare.

Anul 1921 a adus apogeul unei vieți noi. Trebuie să fi fost un număr imens de îmbogățiti noi. În acest an, Karlsbadul a adăpostit 3956 români, adică 10% din numărul total de vizitatori ai acestei stațiuni internaționale. Este adevărat că acuma România este un stat mare, care coprinde pe lângă vechiul regat și alte provincii, că populație ei este crescută cu 150 la sută. Dar majoritatea vizitatorilor este din vechiul regat; Capitala țării a furnisat, ea singură, 1300 de vizitatori, pe când în cel mai bun

„ASTRA“ IN BASARABIA

Respunzând chemării pe care arhiepiscopul Basarabiei a adresat-o „Astrei“ în ședința festivă dela Câmpeni, delegația aleasă de Adunarea generală din Arad va pleca, de sărbătorile Rusaliilor, la Chișinău, spre a lua contactul în factorii locali în vederea unei eventuale colaborări pe teren cultural.

Dea Dumnezeu ca această vizită frățească să fie de bun augur atât pentru Basarabia, cât și pentru românism, în general.

an dinaintea războiului s'au înregistrat numai 960 vizitatori.

Anul 1922 a adus o scădere pronunțată, pentru toate statele, dar mai ales pentru România. Dela 3900, numărul vizitatorilor a scăzut la 1255. Explicație este urcarea prodigioasă a coroanei cehe, care a făcut ca viața să fie prea scumpă în republica vecină.

Dar de ce nu s'a urcat și leul românesc? Explicația nu e grea; nu trebuie să căutăm nici în revistele economice, nici în dezbaterile parlamentului, nici în interperările d-lui Madgearu. O găsim în... lista de vizitatori ai Karlsbadului.

Înainte de războiu, în fruntea orașelor românești de provincie, în ce privește numărul de vizitatori ai Karlsbadului era Craiova, ca un fel de semn public al faptului că acest oraș era centrul mării proprietății agricole. Acolo se aflau mulți boeri cu parele și mulți negustori, în mâinile cărora treceau banii marilor proprietari. Porturile comerciale Galați (centrul importului) și Brăila (centrul exportului) veneau imediat după Craiova, cu un număr aproape egal de vizitatori. Se putea spune că producția agricolă, importul și exportul își țineau balanța; situația economică a țării era normală.

În 1921, reforma agrară era înfăptuită, marii proprietari rămăseră fără moșii. Regiunea cea mai agricolă a țării nu mai avea pe cine trimete la Karlsbad. Din Craiova n'au fost în acest an, atât de generos, de cât 44 vizitatori. Dar și situația din porturile dunărene este caracteristică. Pe când înainte de războiu Galații și Brăila adică portul de import erau reprezentate cu cifre egale, au avut în 1921 din Galați 287 vizitatori iar din Brăila 67. Ce rezultă de aci? Că în acea vreme importul luase proporții imense, că se introduceau mărfuri cu nemiluita iar exportul era nul. Rezultatul: căderea leului, dela 25 la 10 centime franceze, în timp ce coroana cehă se urca dela 20 la 50 centime franceze.

Iată de ce anul 1922 a adus numai 1255 vizitatori, anul 1923 și

mai puțin, 1177, iar anul 1924 deși ceva mai mult, 1614, dar tot cam pe acolo.

* * *

Ce va aduce anul 1925? Încă nu știm. Situația generală este extrem de favorabilă pentru Karlsbad. Singurul stat central-european cu valuta regu'ată se află astăzi într'o situație economică atât de favorabilă față de oricare din statele învecinate, în cât se poate spune de pe acuma că numărul vizitatorilor va fi mai mare decât în oricare alt an de după războiu. Și din România e probabil că vor veni mai mulți oameni de cât în ultimii 3 ani, dar aceasta nu pentru că la noi situația s'a îndreptat, ci, pentru că viața s'a scumpit și la noi atât de mult, în cât diferența între cheltuiala în țară și aceea la Karlsbad nu mai e atât de mare, cum a fost în anii 1922 până la 1924. Un obiect care în 1922 costa la Karlsbad 100 coroane, adică 600 lei, costa la București 200 lei; astăzi acelaș obiect costă la Karlsbad tot 100 coroane, adică tot 600 lei, pe când la București el costă 450—500 Lei. Bucureșteanul nu se mai sperie de prețurile exorbitante din străinătate.

Listele de vizitatori din Karlsbad sînt o lectură foarte interesantă. Trebuie să știi însă să citești printre rânduri. Găsești atunci în ele istorie, găsești politică, găsești economie politică. Deducțiile de mai sus nu sînt singurele ce se pot scoate din aceste liste.

Karlsbad, 26 Mai 1925.

Dr. Gr. Graur,
medic balnear la Karlsbad.

„Năzuința“, aduce în numărul de pe lunile Martie—Aprilie, un documentat articol despre diferitele interpretări ce s'au dat în decursul celor trei veacuri ce au trecut de când a apărut celebrul roman al lui Cervantes, „Don Quijote“, scris de d. Popescu-Telega.

Romanul lui Cervantes e mare. În românește, pe cât știm, s'a tradus numai un fragment prea neînsemnat, din care abia se poate simți spiritul întregii opere. D. Telega, care se ocupă cu atâta folos pentru cultura noastră de literatura spaniolă, ar face bine dacă ne-ar da o traducere completă, pe care suntem siguri că i-ar tipări-o orice editură. Căci cartea aceasta se citește cu mult interes și deci s'ar vinde bine..

Interesant: O nouă speranță costă 2 lei.

Azi totul se cumpără până chiar și speranțele, nădejdile. Nu-i de ajuns să spui: Sper că am să câștig una sută de mii de Lei. Trebuie chiar să cumperi câteva speranțe. Dacă îți cumperi 5, 10, 20 de Bilete ale Loteriei Sindicatului Presei Române a 2 Lei Biletul, nu faci altceva decât cumperi câteva speranțe că la 16 August 1925 vei putea într'adevăr câștiga unul din cele 5400 câștiguri în bani de sute de mii de Lei. Comandați dar asemenea Bilete de Loterie, câte 10 sau 20 bucăți a Lei 2 trimetând banii la Agenția de Publicitate Rudolf Mosse, Cluj, Sfr. Regina Maria 37, sub „Loteria Presei“.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNIALE

ANCHETE SOCIOGRAFICE

«Institutul de Studii Soc. de Măine» și-a început în mod strălucit activitatea. Clcul de conferințe ținute de dl V. Aradi au dat o lămurire generală sociologiei.

Luni 1 Iunie a. c. ora 6 p. m., a urmat conferința d-lui Prof. Dr. Mihail Șerban, prin care s'a făcut primul pas spre realizarea scopului principal al institutului, dând directivele generale ale studiilor sociografice. D-sa ia ca bază punctul de vedere, că toată societatea omenească își are ca centru de gravitate viața economică și ca atare cunoscând perfect bazele acesteia, poși să reconstituim întregul edificiu al vieții sociale. Metoda expusă de dl prof. Șerban, e metoda arheologului, care din fundamentele săpate din sol reconstituie întregi orașe antice cu arhitectura, cu obiceiurile și cu mentalitatea lor.

O însemnătate neprețuită are sistemul d-lui prof. Șerban, prin faptul că reduce problemele sociale pe cifre fixe. Prin aceasta, nu numai că dă posibilități noi pentru cercetătorul sociolog, dar coordonează toate rezultatele în tablouri clare. Expunerea clară și bine documentată a sistemului de cercetări sociografice, care a format fondul conferinței d-lui prof. Șerban, ne-a încredințat, că sistemul acesta ne deschide un orizont nou de cercetări, nu numai în domeniul sociologiei, dar și în al psihologiei, moralei, politicii, economiei, în definitiv, în orice domeniu legat de viața omenească.

Prin lansarea chestionarelor sociografice se începe o muncă uriașă, care de fapt la noi în țară nu s'a cutezat până acum să se facă în mod serios și de aceea, acțiunea întreprinsă de Institut. de studii Soc. de Măine, e un curaj, care îi va aduce o merită cinstă.

HORIA TRANDAFIR

Asupra excursiei ziariștilor în Cehoslovacia vom continua a publica în nrul viitor impresii și rezultate ale cercetărilor. Ținem să semnalăm că presa cehoslovacă a salutat în termeni foarte cordiali pe ziariștii noștri. La Olomouc (Olomütz) autoritățile ne-au surprins cu un program al vizitării orașului în românește. Sindicatul ziariștilor slovaci a publicat în românește salutul de binevenire. Slovensky Dennyk, condus de d. Hušek a publicat în traducere pe pagina întâi articolul d-lui G. Bogdan-Duică Spre Cehoslovacia din revista noastră. La foileton același ziar a dat lămuriri despre toți membrii delegației noastre de presă.

„Bolșevicia”. — Pentruca germanii (și oricine) să afle exact ce-i Rusia de astăzi, Aixel de Vries (redactor-șef al unei gazete din Reval) a publicat cartea „Die Sowjet-Union nach dem Tode Lenins” (Reval, 1924) Archiv-ul raportează despre scrierea acesta bine informată. Partidul comunist nu-i un partid; este un ordin, zice Vries. Ordinul s'a dedicat revoluționării lumii; orice membru trebuie să dea tot pentru scop! Conducătorii nu sunt proletari; cei mai mulți au ieșit din pătura suprapusă, ei sunt o „selecțiune din capetele cele mai capabile dintr'un anume sens, oameni excepționali. Inșă urmașii nu mai sunt supuși selecției din Rusia veche, ci l-a atins deja corupția, comoditatea, traiul bun; Vries crede că numai decăderea aceasta va aduce sfârșitul bolșevismului. Decăderea economică

a silit pe șefi să admită concesioni făcute capitalismului. Aceasta va amâna cădere. Comunismul a capitulat și în fața țăranilor; deci și acolo, țăranismul este un vrășmaș al bolșevismului. Țăranul rusesc a devenit proprietar, capitalist rural și la proprietatea sa el țin. Din aceste împrejurări a reeșit nesiguranța economică, criza bolșevismului. Nesiguranța va ține departe capitalurile străine; și, din cauza nevoiei lor, vor veni la putere revisioniștii moderați. Cultura a scăzut, cași economia. Vries are o părere tristă despre decăderea culturală. Chestia naționalităților, după Vries este însă decisă. Ba el, spune că în această privință statele Europei centrale pot învăța ceva dela Rusia! Adevăratul înțeles este că Rusia, făcând concesii naționale, își rezervă a întrebuița forțele minoritare în slujba comunismului. Preferind limbele naționale, funcționarii se iau dintre elementele prea puțin culte ale naționalităților. Administrația decade, dar slujește comunismului. Vries se întreabă, dacă o dezvoltare 'n acest fel a naționalităților este de dorit — pentru vecini? Lui i-se pare că din desfacerea Rusiei în state autonome ar reeși o balcanizare a acestora. Dar și în cazul contrar, al revenirii la vechia unitate puternică, prin reîntoarcerea în patrie a inteligenței rusești răspândite 'n toată lumea, ar fi tot rău: Rusia ar relua marșul spre Vest și Nord-Vest. Atunci va fi sosit ceasul de probă pentru statele vecine, deci pentru România. Descrierea economică a țării seamănă cu a lui Obst. De ex. agricultura suferă de mare lipsă de vite și de inventar; o regenerare (la început) se simte, dar nu în sens comunist, ci în sensul moșiei particulare. Cartea lui Vries se termină cu un apel la Europa, să ia măsură ca primejdia să nu treacă granițele. După el, însă, apărarea nu trebuie să constea din critice și condamnări anti-rusești, ci dintr'o îngrijită reclădire a forțelor interne ale Europei în multe feluri înolnăvite.

Un rezultat practic profesional. — Reprezentantii sindicatelor de presă din Cehoslovacia (două syndicate) și ai sindicatelor din România, au ținut la Praga o consfătuire pentru o salvagardare a intereselor profesionale comune. Consfătuirea a fost prezidată de d. C. Mille. S'a hotărât să se instituie câte un birou la Praga și București pentru a se comunica reciproc felul de organizație, condițiile de muncă, lista membrilor. Se vor face demersuri ca ziariștii să poată obține avantații de călătorie pentru cehi la noi și pentru noi la cehi, apoi viza gratuită de pașaport ș. a. Membrii delegației române au și primit bilete de liber percurs în toată Cehoslovacia pe timp de trei luni. Inițiativa aceasta sperăm să aibe foarte bune rezultate.

În ajutorul școalelor din Cluj. — Duminică 31 Mai a. c. din inițiativa d-lui Dr. N. Regman, inspectorul-șef al Regiunii 3-a școlare Cluj s'au întrunit în sala Prefecturii județului șefii autorităților locale, președinții Comitetelor școlare și directorii școalelor secundare pentru a se aviza asupra situației nenorocite în care se află clădirile școalelor secundare ale statului din Cluj.

Preșidează dl Inginer I. F. Negruțiu, Președintele Camerei de Comerț și Industrie.

Dl Dr. N. Regman arată situația în care se află clădirile școlare cu totul insuficiente pentru nevoile actuale și face un călduros apel la concursul inițiativei particulare.

În urma discuțiilor ce au avut loc s'a hotărât să se întreprindă o vie acțiune pentru înzestrarea școalelor secundare cu localurile strict necesare dezvoltării învățământului. În acest scop s'a ales un comitet de acțiune compus din președinții comitetelor școlare și directorii școalelor.

Acest comitet va urmări în primul rând degrevarea Liceului „Gh. Barițiu” scoțându-se seminarul pedagogic universitar din localul acestui liceu care funcționează în condițiuni deplorabile. În acest scop se vor face intervențiile de lipsă pentru ca seminarul să aibă un local propriu.

Apoi comitetul va studia propunerea d-lui Dr. N. Regman de-a se face un împrumut garantat de stat și amortizabil prin Uniunea Comitetelor școalelor secundare din Cluj.

Valoarea împrumutului se va stabili după ce se vor evalua nevoile de construcție ale fiecărei școle în parte.

Acțiunea s'a pornit cu toată energia astfel ca în cursul acestui an să se asigure capitalul și să se întocmească proiectele de construcție pentru ca la începutul campaniei viitoare să se înceapă lucrările.

Tot pentru procurarea capitalului necesar s'a hotărât să se facă un apel către toată suflarea românească din țară pentru a veni în ajutorul Clujului unde școalele secundare se sufocă, în timp ce școalele minoritare sălășluiesc în imense clădiri moderne înzestrate cu material didactic din care școalele naționale n'au aproape nimic.

„Freamătul”, revistă literară și artistică. Apare la Piatra-Neamț, dela începutul acestui an. Revista aduce nume nouă de scriitori, cari, în loc de a-și publica începuturile literare la „Adevărul Literar”, sau la alte reviste pentru încurajarea începătorilor, au găsit cu cale, se vede, să-și scoată o revistă proprie. Metoda este mai bună — când inițiatorii unei reviste sunt siguri de forțele lor creatoare. Numărul dublu 2—3 are proză semnată de dd. Gabriel Drăgan (directorul revistei), Ion Todericu, A. Semaca, și versuri de I. I. Anisie, Em. Gh. Nicolau, Pincu Constantinescu (două traduceri din Goethe) de același Gabriel Drăgan. Cronica bogată.

Redacționale. În legătură cu notița d-lui G. Bogdan-Duică din numărul trecut țin să amintesc că am arătat d-lui V. Bogrea manuscrisul d-lui N. Cartoian pentru a publica în același număr reflecțiile d-lui Bogrea și a se curma o polemică nedorită.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Noul tarif vamal. Lucrările pentru alcătuirea „nomenclaturei” necesare noului tarif vamal sunt aproape terminate. Importanța acestei nomenclaturi e deosebit de mare. Pentru stabilirea viitoarelor convenții comerciale va fi nevoie de un tarif vamal pe baze reale.

Un tarif vamal nu este numai un act fiscal. El nici nu trebuie să fie prea fiscal, fiindcă apăsarea prea mult a consumatorilor, strică și producției, întrucât o restrângere a consumației nu e un plus economic. De altă parte, o protecție prea largă a industriei o parazitază și o lăncezește. Un tarif vamal trebuie, în întâiul rând, să aibă în vedere încurajarea industriei naționale, o încurajare reală și efectivă.

Calcularea tarifului vamal, ca a fost cel din 1924, prin raportarea valorilor mărfurilor de astăzi la cele din 1916, nu este cea bună. Stabilirea noului Tarif vamal trebuie să fie precedată de întinse anchete, în care să se stabilească, în amănunt, prețul de cost al fiecărei mărfi produse în țară. Și asupra acestui preț să se calculeze taxele vamale, pentru că mărfurile străine chiar de cele din țările cu valută scăzută, lovite de taxele vamale, să fie cu ceva mai scumpe de cât mărfurile indigene. Ne luându-se în considerație prețul de cost, niciodată nu se vor stabili taxe vamale echitabile. Vor fi prea mici cum se întâmplă de multe ori, și fabricatele românești sunt lovite, sau vor fi prea mari și atunci consumatorii prea apasați și industria națională devine cu câștiguri ilicite, parazitare.

Cu toate că încurajarea industriei naționale cere jertfe mari din partea consumatorilor, le facem bucuros dacă se urmărește o politică economică bine chibzuită. Sprijinul industriei nu trebuie să vie numai din această parte. Ajutorul lor pe calea posibilităților de export, ar micșora prețul de cost, și deci și taxele vamale. Trebuie să ne gândim odată că avem de dat posibilitate industriei noastre să-și găsească noi debușeuri și să nu ne mai opunem exportului. Pentru aceasta ne trebuie o nouă mentalitate.

O mare fabrică de piele a cerut ministerului dreptul de export al produsului producției sale. A căpătat îngăduința pentru două vagoane, când a mai cerut, a căpătat stupefiantul răspuns: „Dar ce voiți să cuceriți lumea întreagă?” Parcă fabrica nu ar fi românească, parcă Ministrul nu ar fi român parcă nu ar fi interesul economiei noastre să între cât mai multă valută străină în țară!

Statul și Banca Națională. Supt paza unei puternice garde militare și polițienești, care a ținut la distanță manifestația cetățenilor revoltați, adunarea generală a Băncii Naționale a acceptat convențiile noi între această instituție și Stat, convenții profitabile în ce mai mare măsură acționarilor Băncii Naționale.

Recunoscând că Banca Națională este acel institut de credit, care a ajutat considerabil Statul și economia națională în desvoltarea sa, trebuie să ne arătăm nemulțumirea totuși, că acest institut fiind supt influența unui partid politic, este o permanentă primejdie pentru normala desvoltare a vieții noastre publice. Înțărirea acestui institut și acordarea privilegiului de emisiune pe încă 40 ani, în forma de astăzi, înseamnă aservirea

vieții românește economice, sociale și politice unui singur partid politic, care prin omnipotența sa, atât la guvern cât și în poziție, e silit să devieze în mentalitatea și acțiunea sa, să devie autocrat, abuziv și tiran, ceea ce constituie o nenorocire pentru țara și poporul nostru.

Problema mare care se va pune oricărui viitor guvern cinstit democratic, va fi cum se va putea transformat acest important institut economic, fără a i-se stărbi valoarea și puterea sa economică, dar a i-se reduce influența sa politică.

Problema Băncii Naționale nu se rezolvă astăzi, chiar dacă guvernul concentrându-și toate puterile va trece prin parlament convențiile pe care le-a încheiat cu această Bancă.

Caillaux — Vintilă Brăteanu. Nu e vorba de nici o antiteză, și nici de apropiere neplăcute pentru fiilele trecute. În oficiosul francez al guvernului d. Vintilă Brăteanu se bucură că d. Caillaux, folosește aceleași metode, pentru asanarea finanțelor Franței, pe care le-ar fi folosit și d-sa pentru asanarea finanțelor românești.

În presupunerea că finanțele publice românește au fost sanate, să facem o mică paralelă între ceea ce a făcut d. Brăteanu și ce vrea să facă d. Caillaux, pentru a vedea dacă afirmația ministerului nostru de finanță are o umbră de realitate.

Caillaux pune temeiul veniturilor sale pe impozitul direct, sporindu-l în măsură mare și special în ce privește clasele bogate, și scade, sau nu se atinge de impozitele indirecte, care lovesc mai ales clasele sarace. D. Vintilă Brăteanu pune temeiul pe impozitele indirecte, și ocrotește clasele bogate, ne sporind impozitul pe venit și ne organizând poliția impozitelor. Astăzi cei mai bogați, care au o mie și una de mijloace pentru a-și ascunde venitul real, plătesc mai puțin ca toți ceilalți.

Caillaux planuește stabilizarea francului și apoi însănătoșirea monetară, adică devalorizarea. D. Vintilă Brăteanu visează ca, de acum înainte 15—20 ani, să trăim în aceiași nesiguranță și în aceiași perturbare a vieții economice prin faptul monedei instabile, adică revalorizarea treptată.

Două capete, două politici. Și totuși d. Vintilă Brăteanu crede că sunt la fel.

Agricultura. Ca tot ce vine de sus, și belșugul agricol e problematic. Până acum câtva timp seceta amenința cultura cerealelor, astăzi după ploii ce nu mai conțenesc, rugina atacă păioasele și reduce cantitativ și calitativ cultura cerealelor, și în special a grâului.

Reducerea unei făgăduințe strălucite de grâu. ne vestește iar zile grele și amare producătorilor de grâu.

Înainteza secerișului agricultorul stă și mediteaza asupra împiedecărilor liberului comerț al grâului, taxelor mari de export, encesivelor tarife de transport, e-

normelor cheltueli de depozitare, lipsa antrepozitelor, nenumeratelor impozite, lipsei de vagoane. și de siguranță pe căile ferate, lipsei de capital, lipsei de ajutor al instituțiilor de credit oficial, oscilației decizelor, și câte multor altor greutăți și piedici.

Față de o asemenea încurajare din partea Statului cine să se mai mire că producătorii samănă mai puțin grâu, și exportul grâului, care altă dată acoperea și întrecea valoarea întregului import, se micșorează, în fiecare an.

Nouii pensionari. Pe ziua de 1 Octombrie vor fi scoși din oficiu, potrivit noii legi a pensiilor, toți funcționarii cari au implinit 60 de ani. Altă dată aceasta constituia o fericire, o odihnă mulțumită după mulți ani de muncă grea, astăzi este un blăstăm și o nenorocire. Acei ce vor fi scoși la pensie, vor fi în cea mai mare parte, ce zic, în totalitate, oameni condamnați la moarte prin inanție. Pensiile ce vor căpăta nu vor îndesula nici viața pe o săptămână.

Nu nouii pensionari, ci nouii condamnați la moarte.

Repausul duminical. Legea repaosului duminical așteaptă să treacă și prin Cameră. Lista sărbătorilor legale a fost redusă la zece. În țara în care s'a sărbătorit până acum 200 zile pe an, de sigur lista nu este prea mare. O chestiune însă. Cui se aplică această lege, și lista sărbătorilor legale? Dacă au fost făcute numai pentru muncitorii, aceasta constituie o nedreptate, fără ca viața economică să fie folosită cu ceva. Ministerele, Administrațiile, Biourile căilor ferate sunt neconținți închise pentru zeci și zeci de sărbători, și punți între sărbători, de nu mai știu dacă ducându-te în București, îți vei putea sau nu implini treburile. Așa va fi și în viitor, sau nu? Între viața Statului și viața economică e o mai strânsă legătură, decât crede cutare casier sau Ministru de finanțe, cărora li se pare că dacă închide casa și nu fac plăți, rămân bani la tezauri și se echilibrează bugetul.

Comercializările. În fiecare zi câte o nouă bogăție a Statului trece în mâinile partidului liber. În ultimul timp se vorbește de comercializarea pescării Statului, unde avuția nesfârșită a Statului în pește va fi dată Soc. „Danubiana” și „Frigul”. De asemenea, se vorbește de comercializarea gazului metal. Deocamdată izvoarele dela Mediaș, pe care Statul le-a luat dela fosta societate „U. E. G.”, vor trece unei societăți naționale române. Ca în toate și în aceste două societăți, ce vor lua în primire averea Statului, acesta nu aduce ca aport de cât instalațiile, clădirile și inventarul mobil cu șgărcenie evaluate, bogăția în sine a apei sau a subsolului, Statul o aduce gratuit și fără despăgubire, în întreprindere. Oare cât timp va continua jaful averii publice, și cât timp jefuitorii nu vor fi pedepsiți în țara românească?

În fine o Loteria a cărei tragare nu se mai amână!

E vorba de Loteria Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat. La 16 August anul acesta are loc garantat tragerea ei. — Costă numai Lei 2— Biletul. Face să cumparați 10 bilete de odată. Sunt 5412 câștiguri în valoare de 100.000— 50.000— 10.000— etc. Comandați aceste losuri, trimetând banii în mărci poștale sau prin mandat poștal prin Agenția de Publicitate Rudolf Mosse S. A. (Secția Loteria Presei) Cluj, Strada Regina Maria 37.

Adresa abonatului:

„LEBEDA“ S. A.
IN CLUJ, STR. IAȘILOR Nr. 14.

Prima fabrică română de
PLAPOME, saltele, vestminte de pat,
vată și pentru prelucrare de pene aran-
jată cu curent electric.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!**

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

ARDEALUL S. A. INST. DE ARTE GRAFICE CLUJ
STRADA MEMORANDULUI No. 22.

Tipografia Ardealul

execută lucrări tipografice, imprimate,
cărți în cele mai bune și mai artistice
condițiuni tehnice.

Librăria Ardealul

este asortată cu ultimele cărți românești
și streine, cu reviste și tot felul de rech-
zite școlare. Mare desfacere de cărți di-
dactice. Depozit bogat în registre de
contabilitate. — Intelectualii vizitează des
această librărie pentru a se pune la cu-
rent cu noutățile literare și științifice.

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Regele Ferdinand No. 38.

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu
industrializarea lemnului și finanțarea
intreprinderilor similare.

Capital social lei 65,000.000. — Uzine :
Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea
Drăganului (Poeni).

Magazin de încălțăminte

PETRE S. BACIU

București, Strada Academiei No. 16.

Se găsec gata și comandez
se efeptuiază prompt.

Produsele fabricei de bere

CZELL din CLUJ
(Mănăștur)

berea albă și berea din malț dublu
„URSUS“ „HERCULES“

Avem onoare a aduce la cu-
noștință onoratului Public, că

FIRMA NOASTRĂ
cu **RENUME MONDIAL**

a deschis și în Piața Clujului
o filială, anume în Piața Uni-
rei Nr. 15 și invităm cu toată
stima onor. Public, să viziteze
magazinul nostru

JULIU MEINL
IMPORT de CAFEA